

કેસ દાખલ કર્યા તારીખ : ૦૪/૧૧/૨૦૨૦

કેસ રજુ. લીધા તારીખ: ૦૪/૧૧/૨૦૨૦

કેસ ફેસલ કર્યા તારીખ : ૧૫/૦૭/૨૦૨૬

સમય: ૦૫ વર્ષ, ૦૮ માસ, ૧૧ દિવસ.જ્યુડીશયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ સાહેબની કોર્ટમાં, મુ.ઉમરેઠ

ફોજદારી કેસ નં.૧૮૧૭/૨૦૨૦

આંક-

ફરીયાદી.

કાનજીભાઈ મોહનભાઈ રાઠોડ

ઉ.વ.આ.૬૪, ધંધો-ખેતી,

રહે. બોરડી, તા.ઠાસરા જી.ખેડા

વિરુદ્ધઆરોપી.

કિરીટભાઈ ડાહ્યાભાઈ પરમાર

ઉ.વ.આ.૪૫, ધંધો-ખેતી,

રહે. ખીજલપુર (તળપદ) માનબા શીલીલાટ

ખીજલપુર, તા.ઠાસરા જી.ખેડા

ગુન્હો :- ધી નેગોશયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮, ૧૪૨ મુજબ

ફરીયાદી તરફે વિ.વકિલ શ્રી એ.એન.પઠાણઆરોપી તરફે વિ.વકિલ શ્રી આર.કે.પરમાર-:: હુકમ ::-

(૧) આ કામે ફરિયાદ પક્ષના કેસની ટુંકમા હકીકત એવી છે કે, ફરીયાદી તથા આરોપીની સાસરી એક જ ગામમાં હોવાથી અમો એકબીજા સાથે ઘણો ગાઢ પરિચય ધરાવીએ છીએ આરોપીને હોમલોન ભરવા તથા પાક ધિરાણની રકમ ભરવા માટે નાણાંની જરૂરિયાત પડતી હોવાનું જણાવી ફરીયાદી પાસે નાણાંની માંગણી કરતા હતા. ફરીયાદીએ આરોપીને નોટીસ આપી તેના ચાર માસ પહેલા લોન ભરવા માટે રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા બાવીસ લાખની જરૂરિયાત છે તેમ જણાવી તેવી રકમની ફરીયાદી પાસે માંગણી કરેલી અને લોન ભરપાઈ થઈ ગયા બાદ લોન ફરીથી રીન્યુ કરાવી ફરીયાદીને લોન ભરવા માટે આપવમાં આવેલ રકમ પરત ચૂકવી દેવા અંગે જણાવેલ અને તે માટે વિશ્વાસ અને ભરોસો આપવા માટે પોતાના ખાતાના ચેકો આપવાનું જણાવી રકમ લોન ભરવા માટે આરોપી દ્વારા માંગણી કરવામાં આવેલ. ફરીયાદી તથા આરોપીની સાસરી એક જ હોવાથી અને એક

જ ગામની કન્યા હોવાથી ગામની રીતે એકબીજાના સાદુભાઈ થતા હોવાથી આરોપીની વાતમાં વિશ્વાસ રાખી તેમની સાથેના સંબંધને લક્ષમાં રાખી આરોપીને મદદ કરવાના શુભ આશયથી રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા બાવીસ લાખ જેટલી માતબર રકમ હોવા છતાં અમોએ આરોપીનું કામ કાઢી આપવાના શુભ આશયથી અમુક રકમ તેઓને ચેકથી અને બીજી રકમ રોકડથી હાથ ઉછીની એમ કરી કુલ રકમ રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- ની આરોપીને લોન ભરપાઈ કરવા માટે ચૂકવી આપેલી અને આરોપીએ ફરીયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- જે તેઓએ ફરીયાદી પાસેથી મેળવ્યા હતા તેને પરત કરવાની જવાબદારી સ્વીકારી તેવી રકમ ફરીયાદીને પરત આપવા માટે આપવામાં આવેલ વિશ્વાસ અને ભરોસા મુજબ અમારા અસીલને આરોપીએ પોતાના સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, ડાકોર શાખાનો એક ચેક અને સેન્ટ્રલ બેંક થામણા શાખાનો એક ચેક એમ કુલ બે ચેકો તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજના રૂ.૧૦,૦૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા દસ લાખ અને રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા બાર લાખના તેમના ખાતા નં.૩૫૭૩૬૧૪૮૩૬ નો ફરીયાદીના નામના ચેક નં.૦૧૯૬૮૪ તથા સેન્ટ્રલ બેંક થામણા શાખાના ખાતા નં.૧૯૫૧૭૨૩૫૫૫ નો ચેક નં.૦૦૯૯૯૯ ના તમામ વિગતો ભરી નીચે આરોપીએ ચેકમાં પોતાની સહી કરી ફરીયાદીને ચૂકવી આપેલા. ઉપરોક્ત ચેકો તેમાં દર્શાવ્યા મુજબની તારીખે સીકરાવા માટે ફરીયાદીએ એક્સીસ બેંક, ઉમેરેઠ મુકામે આવેલ બેંકના અમારા ખાતામાં રજુ કરવામાં આવેલ પરંતુ ઉપરોક્ત બંને ચેકો તા.૦૧-૦૨-૨૦૨૦ ના રોજ અને ડાકોર શાખાનો ચેક સિએચર ડીફર્સના શેરા સાથે આરોપીના ખાતામાં અપુરતા નાણાંના કારણસર સીકરાએલ નહીં અને તા.૦૫-૦૨-૨૦૨૦ અપુરતા ફંડના કારણસરના બેંક અધિકારીના સહીવાળા મેમા સહિત ઉપરોક્ત બંને ચેકો ફરીયાદીને પરત આપવામાં આવેલ. ત્યારબાદ ફરીયાદીએ આરોપીને તા.૦૪-૦૩-૨૦૨૦ ના રોજ રજી.એડી.થી નોટીસ આપેલ અને સદર નોટીસ ઇશ્તાપૂર્વક લેવાની ના પાડવાથી પરત આવેલી છે. દિન ૧૫ માં નોટીસમાં દર્શાવ્યા મુજબની રકમ રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- ચેકની રકમ ફરીયાદીને ચૂકવી આપવા માટે જાણ કરવામાં આવેલી. આરોપીને સદર નોટીસ ઇશ્તાપૂર્વક પરત મોકલી દિન ૧૫ માં ફરીયાદીની કાયદેસરની લેણી રકમ પરત ચૂકવી આપી નથી. આમ આરોપીએ ઇશ્તાપૂર્વક ફરીયાદીને બોગસ ચેક આપી નેગો.ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ કલમ ૧૩૮ હેઠળનો ગુનો કરેલ છે.

આમ, આ કામના આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ચેક વગર સ્વીકારાયે પરત આવેલ હોય અને સદર ચેકના નાણાં ફરીયાદીને મળેલા ન હોય તેમજ આરોપીએ નોટીસમાં જણાવ્યા મુજબ વર્તન નહીં કરી એન.આઈ.એક્ટ ની કલમ-૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાત્મક ગુનો કરેલ હોઈ આરોપી વિરુદ્ધ હાલની ફરીયાદ કરેલ છે.

(૨) આ કામે ફરીયાદી દ્વારા રજુ થતા સૌ પ્રથમ ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતાની કલમ-૨૦૦ મુજબનું વેરીફિકેશન અત્રેની અદાલત દ્વારા લેવામાં આવેલ છે, જે વેરીફિકેશનના અંતે આરોપી વિરુદ્ધની ફરીયાદ પ્રથમદર્શનીય જણાતા, અદાલતે ગુનાનું સંજ્ઞાન લઈ ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતાની

કલમ-૨૦૪ હેઠળ આરોપી ઉપર પ્રોસેસ કાઢવાનો હુકમ કરેલ છે.

(૩) આ કામે હુકમ મુજબના પ્રોસેસની બજવાણી આરોપી ઉપર થતાં તેઓ અદાલત સમક્ષ હાજર રહેલ છે. આરોપી અદાલત સમક્ષ હાજર થતાં આંક-૦૪ થી તેઓનું ગુના સંબંધેનું નિવેદન(પ્લી) નોંધવામાં આવેલ છે. સદર નિવેદનમાં આરોપીએ ફરીયાદની નકલ મળેલ હોવાનું કબુલ રાખી તેમની સામેના તહોમતનો ઇન્કાર કરી કેસની કાર્યવાહી આગળ ચલાવવા માગતા હોવાનું જણાવેલ છે.

(૪) આ કામે ફરીયાદ પક્ષ ધ્વારા પોતાનો કેસ પ્રસ્થાપિત કરવા માટે નીચે મુજબના મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ રજુ કરેલ છે.

મૌખિક પુરાવો:-

આંક મૌખિક પુરાવાઓનું વર્ણન

૦૫ કાનજીભાઈ મોહનભાઈ રાઠોડનું સરતપાસનું સોગંદનામું

દસ્તાવેજી પુરાવો:-

આંક દસ્તાવેજી પુરાવાઓનું વર્ણન

૦૭ અસલ ચેક (ચેક નં.૦૧૯૬૮૪, તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦)

૦૮ અસલ ચેક (ચેક નં.૦૦૯૯૯૯, તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦)

૦૯ ચેક રીટર્ન મેમો (તા.૦૫/૦૨/૨૦૨૦)

૧૦ ચેક રીટર્ન મેમો (તા.૦૫/૦૨/૨૦૨૦)

૧૧ નોટીસની ઓફીસ કોપી

૧૨ સદર નોટીસ રિફ્યુઝડના શેરા સાથે પરત આવેલ તે પોસ્ટનું અસલ કપર

આ કામે ફરીયાદ પક્ષ તરફે આંક-૩૦ થી કલોર્ઝીંગ પુરશીશ રજુ કરી વધુ કોઈ પુરાવો રજુ

કરવાનો નહીં હોવાનું જાહેર કરેલ છે.

(૫) સદર કામના આરોપીને મારા પુરોગામી ન્યાયાધીશશ્રી તા.૦૬/૦૮/૨૦૨૧ નો રોજ હુકમ કરી તકસીવાન ઠેરવવામાં આવેલ. જે કામે સદર કામના આરોપી દ્વારા અપીલ દાખલ કરતા, સદર કામે તા.૧૭/૧૨/૨૦૨૨ ના રોજ અપીલ મંજૂર કરી ચોથા અધિક જુદા ન્યાયાધીશ, આણંદ દ્વારા સદર કામ રિમાન્ડ કરતા અત્રેની અદાલત દ્વારા પુરાવા નોંધવામાં આવેલ.

ત્યારબાદ આ કામે ફરીયાદ પક્ષનો પુરાવો પુરો થયાની પુરસીસ રજુ થતાં ફરીયાદ પક્ષનો પુરાવો બંધ કરવામાં આવેલ છે. ત્યારબાદ આ કામે રજુ થયેલ પુરાવો ધ્યાને લઈ ક્લિમીનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ-૩૧૩ મુજબ આરોપીનું વિશેષ નિવેદન લેવામાં આવેલ છે. જેમાં આરોપીએ તેઓ નિર્દોષ હોવાનું, તહોમત મુજબનો ગુનો તેઓએ કરેલ ન હોવાનું તથા તેઓના ચેકનો ખોટી રીતે દુરુપયોગ કરેલ છે અને ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે તેવું જણાવેલ છે.

(૬) આ કામે આરોપી પક્ષ દ્વારા પોતાનો કેસ પ્રસ્થાપિત કરવા માટે નીચે મુજબના મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ રજુ કરેલ છે.

મૌખિક પુરાવો:-

આંક	મૌખિક પુરાવાઓનું વર્ણન
૩૮	કીરીટભાઈ ડાહ્યાભાઈ પરમારનું સરતપાસનું સોગંદનામું

દસ્તાવેજી પુરાવો:-

આંક	દસ્તાવેજી પુરાવાઓનું વર્ણન
૪૨	ફરીયાદીએ આપેલ નોટીસ
૪૩	સદરદુ નોટીસનો આરોપીએ આપેલ જવાબ
૪૪	આર.પી.એ.ડીની રસીદ
૪૫	એકનોલેજમેન્ટ

આ કામે આરોપી પક્ષ તરફે આંક-૪૬ થી કલોઝીંગ પુરશીશ રજુ કરી વધુ કોઈ પુરાવો રજુ કરવાનો નહીં હોવાનું જાહેર કરેલ છે.

(૭) આ કામે ફરીયાદીના વિ.વ.શ્રી દ્વારા તેની ફરીયાદ, સરતપાસ તથા રેકર્ડ પર રજુ થયેલ પુરાવા મુજબ દલીલો ગણી લેવા રજુઆત કરેલ છે અને આંક-૪૮ થી લેખિત દલીલો પણ રજૂ કરેલ છે આ કામના ફરીયાદીએ તેઓની લેખિત દલીલોમા તેઓની ફરીયાદ મુજબની દલીલો કરેલ છે અને વધુમાં રજુઆત કરેલ છે કે, આ કામે આરોપીએ આંક-૩૮ થી સોગંદ ઉપર પોતાનો પુરાવો આપેલ છે અને તેઓની ઉલટતપાસ જોતાં આરોપી એક માહિતગાર વ્યક્તિ છે અને તેઓ સામે નેગો. એક્ટ કલમ-૧૩૮ ના કેસો થયેલા છે અને સજા પણ થયેલી છે અને ડાકોર પોલીસ સ્ટેશનમાં તલાટી કમ મંત્રીશ્રીએ તેઓની ઉપર છેતરપિંડીની એફ.આઈ.આર દાખલ કરાવેલી અને ખોટા પેઢીનામાં બાબતે કરેલ તેનો કેસ કોર્ટમાં પેન્ડિંગ છે. આ કામના આરોપી આરોપી ઉલટતપાસમાં સ્વિકારે છે કે ફરીયાદીએ આંક-૪૨ વાળી નોટીસ આરોપીને આપેલી જે આરોપીને તેઓના કાયમી સરનામે બજી ગયેલ અને આંક-૪૩ થી વકીલ મારફતે આરોપીએ તેનો લેખિત જવાબ આપેલ. આ કામના આરોપી ઉલટતપાસમાં સ્વિકારે છે કે આરોપીને આંક-૪૦ ના લિસ્ટમાં આંક-૪૨ તથા આંક-૪૩ વાળો જવાબ તેઓને બતાવવામાં આવે છે જે જોઈને કહે છે કે હાલની ફરીયાદ વાળા ચેકોનો ઉલ્લેખ નોટિસમાં કરવામાં આવેલ નથી. આમ આ કામ ના તો.દારને સજા તથા ચેક રકમનો દંડ કરવા અરજ કરેલ છે. આ કામના ફરીયાદીએ તેઓનો કેસ પ્રસ્થાપિત કરવા માટે નામદાર સુપ્રિમ કોર્ટના ચુકાદાઓ રજુ રાખેલ છે.

(૧) વીરસિંહ વિ. મુકેશકુમાર

(૨) મોહમ્મદઅલી વિ. શારનપ્પા

આ કામે આરોપીના વિ.વ.શ્રી ધ્વારા આંક-૫૦ થી લેખીત દલીલો રજુ કરેલ છે અને રજુઆત કરેલ છે કે, આ કામના ફરીયાદીએ સોગંદનામું રજુ કરેલ હોય તેની ઉલટતપાસમાં ફરીયાદી સ્વિકારે છે કે, આરોપીને રૂ.૨,૦૦,૦૦૦/- ચેક થી અને રૂ.૨૦,૦૦,૦૦૦/- ફરીયાદીએ તેમના ઘરમાંથી આપેલા. સદર કામના ફરીયાદી ઉલટતપાસમાં જણાવે છે કે રૂ.૨,૦૦,૦૦૦/- ચેકથી ચુકવેલા તે બેન્કનું સ્ટેટમેન્ટ તેઓ નામદાર કોર્ટમાં રજુ કરવા ખુશી છે. પરંતુ ફરીયાદીએ આજદિન સુધી સદર સ્ટેટમેન્ટ ના. કોર્ટમાં રજુ કરેલ નથી. વધુમાં રૂ.૨૦,૦૦,૦૦૦/- આરોપીને ચુકવ્યા હોય તે બાબતનું કોઈ લખાણ ના. કોર્ટમાં રજુ કરેલ નથી. આ કામના આરોપી જણાવે છે કે ફરીયાદીએ આપેલ નોટીસ આરોપીને બજેલ નથી કે તે નોટીસ આરોપીએ રીફ્યુઝ કરેલ નથી. આ કામે ફરીયાદીએ તા.૨૫/૦૬/૨૦૧૯ ના રોજ તેમના વકીલ મારફતે આપેલ નોટીસ આંક-૪૨ થી આરોપીએ રજુ કરેલ તેમજ આંક-૪૩ થી સદર નોટીસનો આરોપીએ વકીલ મારફતે આપેલ જવાબ તથા આંક-૪૪ થી વિન્ડો પાવતી તથા આંક-૪૫ થી એક્ઝોલેજમેન્ટ રજુ કરેલ છે. સદર ફરીયાદમાં ફરીયાદી જણાવે છે કે સને ૨૦૧૯ ના નવેમ્બર માસમાં તેઓએ આરોપીને ફરીયાદમાં જણાવેલ રકમ હોમલોન તેમજ પાક ધીરાણ માટે આપેલ પરંતુ આંક-૪૨ વાળી નોટીસમાં ફરીયાદી જણાવે છે કે, આરોપીને તેઓએ રૂ.૩૦,૦૦,૦૦૦/- આપેલા છે. સદર રકમ દિકરીના લગ્ન તેમજ ખેતી કામ માટે આપેલ છે. આમ ફરીયાદી હાલની ફરીયાદની નોટીસ તથા અગાઉ આપેલ નોટીસ બંનેમાં લહેણા અંગે જુદી જુદી હકીકતો જણાવે છે. આમ આ કામના ફરીયાદીએ આરોપીના નામના ચેકો અન્ય ઈસમો પાસેથી મેળવી નાણા પડાવવાના બદલિદે તેનો મીસચુઝ કરેલ છે. આમ ફરીયાદીની ફરીયાદ રદ કરી આરોપીને નિર્દોષ ઠરાવી છોડી મુકવા હુકમ કરવા અરજ કરેલ છે.

આ કામે ફરીયાદ પક્ષે તથા બચાવ પક્ષે કરવામાં આવેલ દલીલો અને રજુ કરવામાં આવેલ ચુકાદા અત્રેની કોર્ટ ધ્વારા માનસહ વંચાણે લેવામાં આવેલ છે તથા હવે પછી ચુકાદાના કારણોમા તેની ચથાસ્થાને યોગ્ય ચર્ચા કરવામાં આવેલ છે.

(૮) ઉપરોક્ત રજુ થયેલ મૌખિક તથા દસ્તાવેજી પુરાવાઓ તથા રજુઆતના આધારે સદર કામનો ગુણદોષ ઉપર નિર્ણય કરવા અત્રેની કોર્ટ સમક્ષ નીચે મુજબના મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત થયેલ છે.

૧) શું ફરીયાદપક્ષ નિશંકપણે પુરવાર કરે છે કે, ઉપરોક્ત પેરા-૧ ની વિગતે ફરીયાદીના કાયદેસરના લેણા પેટે આ કામના આરોપીએ પોતાના બેંક ખાતાનો ચેક નં.૦૧૯૬૮૪, રૂ.૧૦,૦૦,૦૦૦/- તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજ નો તથા ચેક નં.૦૦૯૯૯૯, રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦/- તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજ નો ફરીયાદીને સહી કરી આપેલ અને સદરહુ બન્ને ચેક પાકતી મીતીએ અચૂક સ્વીકારાઈ જશે તેવો ભરોસો અને વિશ્વાસ આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ. જે ચેક ફરીયાદીએ વટાવવા માટે બેંકમાં રજુ કરતા ફરીયાદીની બેંકે પ્રથમ ચેક "ફંડ ઈનસફીસીયન્ટ" તથા બીજો ચેક "ડ્રોવર સિગ્નેચર ડિફર્સ" ના મેમો સાથે સ્વીકારાયા

વગર પરત કરેલ. જેથી, ફરીયાદીએ આરોપીને એન.આઈ.એક્ટ ની કલમ-૧૩૮ મુજબ લીગલ નોટીસ ફરમાવેલી. જે કાયદેસરની નોટીસ આરોપીને બજાવેલ હોવા છતાં આરોપીએ નોટીસમાં જણાવ્યા મુજબ વર્તન કરવાની કસુર કરી નોટીસ મળ્યાના દિન-૧૫ સદરહું ચેકના અવેજની રકમ ફરીયાદીને ચુકવી આપેલ ન હોઈ આ કામના આરોપીએ એન.આઈ.એક્ટ ની કલમ-૧૩૮ મુજબનો શિક્ષાત્મક ગુનો કરેલ છે.?

૨) શું હુકમ?

(૯) ઉપરોક્ત મુદ્દા અંગેના મારા નિર્ણયો નીચે મુજબ છે.

૧) હકારમાં,

૨) આખરી હુકમ મુજબ.

-:: કારણો ::-

મુદા નં.૧.

(૧૦) આ કામના આરોપી વિરુદ્ધ ધી નેગોશ્યેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ મુજબનું શિક્ષાનેપાત્ર કૃત્ય કરેલ હોવાનો આરોપ છે, જેમાં ફરીયાદ પક્ષ દ્વારા રજુ કરવામાં આવેલ પુરાવાઓથી નીચે મુજબના તત્વો પુરવાર થવા જોઈએ.

આવશ્યક તત્વો:-

- (A) પોતે રાખેલા (નિભાવતા) બેંકના ચેકકસ ખાતામાંથી રકમ ચૂકવવા બાબતે ચેકના કર્તા દ્વારા ખતના નાણા લેનાર (Payee) કે ફરીયાદી (Complainant) ને ચેક આપેલ હોવો જોઈએ.
- (B) આવો ચેક દેવા અથવા જવાબદારીના સંપૂર્ણ કે અંશતઃ ચુકવણાં માટે આપેલ હોવો જોઈએ,
- (C) આવો ચેક ત્રણ મહીના અથવા તેની કાયદેસરની વેલીડીટી પીરીયડ બેમાંથી જે વહેલું હોય તે મુદતની અંદર બેંકમાં રજુ થયેલો હોવો જોઈએ.
- (D) આવો ચેક અપુરતાં ભંડોળના કારણે કે બેંક સાથે કરવામાં આવેલ વ્યવસ્થા કરતાં વધુ રકમનો હોવાનાં કારણે વગર ચુકવણે પરત થયેલો હોવો જોઈએ.
- (E) આવો ચેક વગર ચુકવ્યે પરત થયાની બેંક દ્વારા જાણ કરવામાં આવ્યાના ૩૦ દિવસની અંદર નોટીસ દ્વારા ચેક લખનારને જાણ કરી ચેકની રકમની માંગણી કરવી જોઈએ.
- (F) આવી રકમની માંગણી કરતી નોટીસ ચેક લખનારને મળ્યાના પંદર દિવસમાં ચેક લખનાર ચેકની રકમની ચુકવણી ન કરે તો તેના એક માસમાં ચેકના પેઈ અથવા હોલ્ડર ઈન ડયુ કોર્સ હોય તેણે ફરીયાદ કરેલ હોવી જોઈએ.

આમ, ઉપર મુજબની શરતો સંતોષાતી હોય, તો જ નેગોશીએબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ની કલમ ૧૩૮ અન્વયે ફરીયાદ ટકવાપાત્ર (Maintainable) ગણી શકાય. વધુમાં હાલનો કેસ એક સમરી/સમન્સ ટ્રાયેબલ ગુનાનો કેસ છે. જે કેસમાં કોર્ટ એ નિર્ણય પર આવવાના કારણોની સંક્ષિપ્ત માં ચર્ચા કરવાની રહે છે. વધુમાં આ કામે આરોપી વિરુદ્ધ ફરીયાદ પક્ષ દ્વારા રજુ કરવામાં આવેલ પુરાવાઓનું મુલ્યાંકન અને ચર્ચા કરી કોઈ નિષ્કર્ષ પર આવતા પુર્વ ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રનો મુળભુત સિદ્ધાંત ધ્યાને લેવો આવશ્યક છે. ભારતમાં સામાન્ય રીતે વટાવખત અધિનીયમ અંતર્ગતના ફોજદારી કેસો સિવાયના અન્ય ફોજદારી કેસોમાં અપનાવવામાં આવેલ ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રનો મુખ્ય અને મહત્વનો સિદ્ધાંત છે કે ફરીયાદ પક્ષે આરોપી વિરુદ્ધ આરોપવામાં આવેલ ગુનાનો આરોપ નિશંક પછો પુરવાર કરવાનો રહે છે, અને આરોપી પક્ષે પોતે નિર્દોષ છે તેવું પુરવાર કરવાનું રહેતું નથી. તેમજ ફરીયાદપક્ષે પોતાના સ્વતંત્ર, સબળ અને સ્પષ્ટ પુરાવા દ્વારા આવી હકીકત પુરવાર કરવાની રહે છે. ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રના સિદ્ધાંત અનુસાર ફરીયાદ પક્ષ બચાવ પક્ષના કેસની નબળાઈનો લાભ લઈ પોતાનો કેસ પુરવાર કરી શકતો નથી. પરંતુ હાલનો કેસ નેગો.ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ અંતર્ગતનો કેસ છે, ત્યારે તે કાયદાની કલમ-૧૧૮ તથા ૧૩૮ માં ચેક અંગે અમુક અનુમાનો પણ આપવામાં આવેલ છે, જે ધ્યાને લેવા આવશ્યક છે. વધુમાં, આ કામે આરોપી સામે જ્યારે, ધી નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ ૧૩૮ મુજબના ગુનાનો આક્ષેપ છે ત્યારે કોર્ટે એ હકિકત પણ ધ્યાને લેવાની રહે છે કે નેગોશિયેબલ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ તળેના કેસો અંગે ધારાસભાએ ડોક્ટરીન ઓફ રીવર્સ બર્ડનની જોગવાઈ કરેલ છે એટલે કે વટાવખત અધિનીયમ ની કલમ-૧૩૮ અંતર્ગતના ફોજદારી કેસમાં શરૂઆતની હકિકત જેવી કે ચેક ઈસ્યુઅન્સ અને ચેક પરની આરોપીની સહી અને જે વ્યવહાર માટે ચેક આપવામાં આવેલ હોવાનું જણાવતા હોય તે વ્યવહાર ફરીયાદી પુરવાર કરે તો અદાલતે આરોપી વિરુદ્ધ કેટલાક અનુમાનો કરવાના રહે છે. જે અનુમાનો કાયદા દ્વારા કરવામાં આવેલા અનુમાનો છે અને તે મુજબનું અનુમાન કરવા માટે કોર્ટ કાયદા દ્વારા બંધાયેલી છે. પરંતુ તે અનુમાનો, ખંડનાત્મક અનુમાનો છે અને તે અનુમાનોનું ખંડન કરવાનો બોજો આરોપી પક્ષ પર છે. જે અનુમાનોનું ખંડન આરોપી પક્ષે પોતાનો સંભવીત અને માની શકાય તેવો બચાવ રજુ કરીને કરવાનો છે. આવો બચાવ રજુ કરવા માટે આરોપી પક્ષે જાતે કોઈ પુરાવો રજુ કરવાની કે સાક્ષી તરીકે જુબાની આપવાની આવશ્યકતા નથી. આરોપી પક્ષે આવો બચાવ ફરીયાદ પક્ષના પુરાવા પરથી પણ શંકા ઉત્પન્ન થાય તેવી હકીકત કે સંજોગો રેકર્ડ પર લાવી ને કરી શકે છે. આવો પ્રોબેબલ બચાવ રજુ કરવાનો અર્થ માત્ર સુચનો કરવા તેવો પણ થતો નથી, પરંતુ આવો સંભવીત બચાવ એવી રીતે રજુ થવો જોઈએ કે જેના આધારે સામાન્ય સમજણ શક્તિવાળો વ્યક્તિ તે બચાવને સંભવીત અને સામાન્ય રીતે માનવા યોગ્ય માની શકે. તેમજ બચાવપક્ષે જે સૂચનો કરેલા હોય તેના સમર્થનમાં થાડા ઘણા અંશે કોઈ પુરાવો રેકર્ડ પર આવેલ હોવો જોઈએ. પરંતુ સમર્થનકર્તા કોઈ આધાર કે પુરાવા સિવાયના 'માત્ર સુચનો' ને

પ્રોબેબલ ડિક્રેન્સ માની શકાય નહીં. જે સિધ્ધાંતને નજર સમક્ષ રાખીને હાલના કેસમાં રજુ થયેલા પુરાવાઓનું મુલ્યાંકન કરવામાં આવેલ છે.

(૧૧) આ કામે ફરીયાદ વાળા ચેક, પોતે રાખેલા (નિભાવતા) બેંકના ચોક્કસ ખાતામાંથી રકમ ચુકવવા બાબતે, ચેકના કર્તા દ્વારા ખતના નાણા લેનાર (Payee) કે ફરીયાદી (Complainant) ને, આપેલ છે કે કેમ ? અને આવો ચેક દેવા અથવા જવાબદારીના સંપૂર્ણ કે અંશતઃ ચુકવણાં માટે, આપેલ છે કે કેમ ? આ બાબતની સમિક્ષા ધી નેગોશ્યેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ- ૧૩૮ અને ૧૩૯ ના અર્થઘટન, અનુમાન અને બન્ને પક્ષે રજુ થયેલ પુરાવાના આધારે જ કરી શકાય. જેની ચર્ચા અત્રે હવે પછી કરવામાં આવેલ છે.

(૧૧.૧) આ કામે ફરીયાદપક્ષે પોતાની આંક-૦૧ ની ફરીયાદના સમર્થનમાં વિસ્તૃત પુરાવો રજુ કરેલ છે. આ કામે આંક-૦૫ થી ફરીયાદીની સરતપાસનું સોગંદનામું રજુ થયેલું છે જેમાં તેમણે ફરીયાદની હકિકતોનું સમર્થન કરેલ છે. આ કામના ફરીયાદી તેમની બચાવપક્ષ દ્વારા લેવામાં આવેલી ઉલટતપાસ મા જણાવે છે કે, "હું આ કામના આરોપી ફિરીટભાઈને છેલ્લા વીસ વર્ષથી ઓળખુ છું. આરોપીની અને મારી સાસરી એક જ ગામમાં હોઈ ગામના નાતે આરોપી મારા સાહુભાઈ થાય છે. એ વાત ખરી છે કે નરેન્દ્રભાઈ મણીભાઈ, મહેન્દ્રભાઈ પ્રાગજીભાઈ પટેલ તથા જગદીશભાઈ હરમાનભાઈ પટેલ નાઓને હું ઓળખુ છું. એ વાત ખરી છે કે આરોપી પણ નરેન્દ્રભાઈ મણીભાઈ, મહેન્દ્રભાઈ પ્રાગજીભાઈ પટેલ તથા જગદીશભાઈ હરમાનભાઈ પટેલ નાઓને ઓળખે છે. હું હાલ નિવૃત્ત છું અગાઉ કૃષિ યુનિવર્સિટીમાં ખેતી મદદનીશ તરીકે નોકરી કરતો હતો. એ વાત ખરી છે કે આરોપીએ રૂપિયા ૨૨,૦૦,૦૦૦/- હોમ લોન ભરવા તથા પાક ધિરાણની રકમ ભરવા માટે મારી પાસેથી માંગણી કરતા મે તેઓ પાસે કોઈ પણ પ્રકારના દસ્તાવેજી પુરાવા જોયેલ નહીં. એ વાતની મને ખબર નથી કે આરોપી નરેન્દ્રભાઈ મણીભાઈ, મહેન્દ્રભાઈ પ્રાગજીભાઈ પટેલ તથા જગદીશભાઈ હરમાનભાઈ પટેલ નાઓ પાસેથી વ્યાજે પૈસા લેતા હતા. આરોપીને રૂપિયા ૨,૦૦,૦૦૦/- ચેકથી તથા બાકીના ૨૦,૦૦,૦૦૦/- રોકડા આપેલા. આરોપીને આપેલા રૂપિયા ૨૦,૦૦,૦૦૦/- મે મારા ઘરમાંથી આપેલા. રૂપિયા ૨,૦૦,૦૦૦/- જે મે ચેક થી ચુકવેલ તે બેન્કનું સ્ટેટમેન્ટ હું નામદાર કોર્ટમાં રજુ કરવા ખુશી છું. રૂપિયા ૨૦,૦૦,૦૦૦/- ચુકવતી વખતે હું અને આરોપી જ હતા. એ વાત ખરી છે કે મારી પાસે રૂપિયા ૨૦,૦૦,૦૦૦/- આપ્યા બાબતનું કોઈ જ લખાણ નથી. હું આઈ. ટી. રીટન ભરુ છું. હું સને ૨૦૧૯ તથા ૨૦૨૦-૨૧ નું નામદાર કોર્ટમાં રજુ કરીશ. એ વાત ખરી છે કે સદર ફરીયાદ મેં કોરોના સમયમાં દાખલ કરેલી. એ વાત ખરી છે કે આરોપીએ વકિલ મારફતે જે નોટીસ આપેલી તે જ નોટીસ પર થી મે ફરીયાદ તથા વેરીફિકેશન તથા સોગંદનામું નામદાર કોર્ટમાં રજુ કરેલ. એ વાત ની મને ખબર નથી કે આરોપી ને આપેલ નોટીસ ની વિન્ડો પાવતી નામદાર કોર્ટમાં મે રજુ કરી નથી. કારણ કે સદર નોટીસ અમારા વકિલ શ્રીએ પોસ્ટ કરેલી. એ વાત ની મને ખબર નથી કે આરોપી ને આપેલ નોટીસ રીફ્યુસના શેરાથી પરત આવેલ જેની એકનોલોજમેન્ટ પાવતી અસલ નામદાર કોર્ટમાં

મે રજુ કરી નથી. કારણ કે સદર નોટીસ અમારા વકિલ શ્રીએ પોસ્ટ કરેલી, એ વાત ખરી છે કે આ ફરીયાદ સીવાય મે અન્ય કોઈ રકમ આરોપી ને અગાઉ આપેલ નથી. મે આરોપીને ફરીયાદની રકમ નવેમ્બર ૨૦૧૯ માં આપેલી. સદર ફરીયાદ મે નોટરી રૂબરૂ કરેલી. એ વાત ખરી છે કે મારી ફરીયાદમાં જે સુધારો થયેલ છે તે સુધારો મારા ફરીયાદ સાથે રજુ થયેલ વેરીફિકેશનમાં નથી. મારી ફરીયાદ માં જે વિગત લખેલી છે તે સાચી છે. એ વાત ખરી છે કે મારી ફરીયાદમાં જે સુધારો કરેલ છે તેમાં નોટરીનો સિક્કો નથી. સાહેબ સ્વેચ્છાએ જણાવે છે કે જ્યાં સુધારો કરેલ છે ત્યાં ટૂંકી સહી કરેલ છે. એ વાત ખરી નથી કે આરોપીએ મને કોરો ચેક આપેલો. મને નિશાની-૩/૧ વાળો ચેક બતાવવામાં આવે છે જે જોઈને કોઈને કહુ છું કે સદર ચેકમાં કોના અક્ષરો છે તે હું કહી ના શકું તથા મને નિશાની-૩/૨ વાળો ચેક બતાવવામાં આવે છે જે જોઈને કહુ છું કે સદર ચેકમાં કોના અક્ષરો છે તે હું કહી ના શકું. મને નિશાની-૩/૫ થી નોટીસ બતાવવામાં આવે છે તે જોઈને કહુ છું કે તેમાં બન્ને ચેકો ઇન્ડ ઈનશિસીયન્ટના શેરાથી પરત આવેલ હોવાનું જણાવેલ છે. મને નિશાની - ૩/૪ એક્સીસ બેંકનો રીટર્ન મેમો બતાવવામાં આવે છે તે જોઈને કહુ છું કે સદર ચેક ડ્રોઅર સીગ્રેચરના કારણથી પરત આવેલ છે. એ વાત ખરી છે કે મે બન્ને ચેક તથા રીટર્ન મેમો વકીલશ્રીની ઓફીસે આપતા તેઓશ્રી નોટીસ તૈયાર કરેલ જે નોટીસ મે વાંચેલી અને સાચી અને ખરી હોઈ તેમાં સહી કરેલી. એ વાતની મને ખબર નથી કે નરેન્દ્રભાઈ મણીભાઈ, મહેન્દ્રભાઈ પ્રાગજીભાઈ પટેલ તથા જગદીશભાઈ હરમાનભાઈ પટેલે આરોપી સામે નેગો-૧૩૮ ની ફરીયાદ કરેલી. એ વાત ખરી નથી કે હું પણ વ્યાજે નાણાં ધીરુ છું. એ વાત ખરી છે કે નરેન્દ્રભાઈ અને મારી વચ્ચે કોઈ સંબંધ નથી. એ વાત ખરી છે કે આરોપી ને ઓળખતો હોય તેમની જમીનનું વેચાણ નરેન્દ્રભાઈ ને કરી આપેલ જેમાં ફક્ત મેં ઓળખનાર તરીકે મારી સહી કરેલી. એ વાત ખરી છે કે આરોપીના બીજા કોઈ ચેક મારી પાસે નથી અને પહેલા પણ કોઈ ચેક મારી પાસે ન હતા. એ વાત ખરી છે કે આરોપીને મે વકિલ મારફતે તા. ૨૫/૦૬/૨૦૧૯ ના રોજ રૂપિયા ૩૦,૦૦,૦૦૦/- ની નોટીસ આપેલી જેમાં આરોપીના બેન્ક ઓફ બરોડા શાખાના બે ચેક જે ચેક નં. ૦૦૦૦૧૧ અને ૦૦૦૦૧૨ ના રૂપિયા અગિયાર અગિયાર લાખના ચેક નક્કારાયેલ તેની નોટીસ મે આપેલી. સદર નોટીસ માં જણાવેલ રકમ આરોપીએ મને આપેલ નથી. એ વાત ની મને ખબર નથી કે આરોપીએ વકિલ મારફતે મે જે નોટીસ આપેલી તેનો જવાબ આપેલો. એ વાત ખરી નથી કે ફરીયાદ ને લગત ચેક મને મહેન્દ્રભાઈ એ આપેલ. મને નિશાની ૩/૧ તથા ૩/૨ ના ચેકમાં રકમ ના કોલમની ઉપર પેન્સીલ થી પણ રકમ લખવામાં આવેલ છે. એ વાત ખરી નથી કે આરોપીને ફરીયાદમાં જણાવેલ રકમ આપેલ નથી. એ વાત ખરી નથી કે આરોપી મારા સાદુભાઈ થતા હોય તેમના ચેક અમારી પાસે પડી રહેતા હોય તેનો દુર ઉપયોગ કરી મે ખોટી ફરીયાદ કરેલી છે. એ વાત ખરી નથી કે ખોટી હકિકત જણાવી હાલની ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે. એ વાત ખરી નથી કે ખોટી ફરીયાદને સમર્થન આપવા ખોટી જુબાની આપુ છું." આમ, હાલના કામે ફરીયાદની હકિકત તથા ફરીયાદીની જુબાની ધ્યાને લેતા આરોપીએ વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ હોવાની હકીકત ફલીત થાય છે. જેથી, હાલના કામે

ફરીયાદની હકિકત, જુબાની તથા ફરીયાદી દ્વારા રજુ થયેલ તમામ પુરાવો ધ્યાને લેતાં કાયદેસરના લેણા પેટે આરોપીએ ચેક આપેલ હોવાની ઉપરોક્ત શરત સંતોષાતી હોવાનું સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે.

આ કામે ફરીયાદીની જુબાનીમા સદરહુ સાહેદે બચાવપક્ષના વિ.વ.શ્રી દ્વારા લેવાયેલ મહત્વની તકરારો અંગે ડીનાયલ એટલે કે ઈનકાર કરેલ છે અને સદરહુ સાહેદે કોર્ટ રૂબરૂ આપેલ પુરાવાનું બચાવપક્ષ કોઈ મહત્વપૂર્ણ ખંડન કરી શકેલ નથી. આ બાબતે નામદાર ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતે Khimjibhai **Kurjibhai v/s. The State of Gujarat, reported in 1982 Cr.L.R. (Guj), P.381,** ના ચુકાદામાં નોંધેલ છે કે,

"Suggestion in cross-examination are no evidence. This proposition of law is good both in the case of the prosecution and the defence. Mere hurling of some such suggestions which are denied, can hardly take the place of proof or evidence. The Law of Evidence is a like both for the prosecution and for the defence. If the accused wants to establish a certain fact, he has to lead evidence on that score. Such suspicion cannot have any place in the realm of appreciation of evidence. We reiterate that a suggestion denied by a witness remains only a suggestion and has no evidentiary value at all."

આ કામે આરોપી તરફે કહેવાતા ચેક ના તમામ નાણાં ફરીયાદીને ચુકવી આપેલ હોવા છતાં ફરીયાદીએ ખોટા દસ્તાવેજો ઉભા કરીને હાલનો ખોટો કેસ કરેલ હોવાની રજુઆત કરેલ છે તથા કહેવાતો ચેક કાયદેસરની જવાબદારી અદા કરવા માટે આપેલ નહીં હોવાનું કથન કરેલ છે, પરંતુ સદરહુ ચેક કયા કારણોથી અને કયા સંજોગોમાં ફરીયાદીને આપેલ હતો તેનો કોઈ આધારભૂત પુરાવો આરોપી તરફે રજુ થયેલ નથી અગરતો સદરહુ ચેકમાં આરોપીની સહી ના હોય કે ખોટી રીતે ફરીયાદીએ ચેક મેળવેલ હોય તેવો કોઈ પુરાવો આરોપી તરફે રજુ થયેલ નથી. આ કામે આરોપીએ આંક-૩૮ થી સોગંદ ઉપર પોતાનો પુરાવો આપેલ છે અને તેઓની ઉલટતપાસ જોતાં આરોપી એક માહિતગાર વ્યક્તિ છે અને તેઓ સામે નેગો. એક્ટ કલમ-૧૩૮ ના કેસો થયેલા છે અને સજા પણ થયેલી છે અને ડાકોર પોલીસ સ્ટેશનમાં તલાટી કમ મંત્રીશ્રીએ તેઓની ઉપર છેતરપિંડીની એફ.આઈ.આર દાખલ કરાવેલી અને ખોટા પેઢીનામાં બાબતે કરેલ તેનો કેસ કોર્ટમાં પેન્ડિંગ છે. આ કામના આરોપી આરોપી ઉલટતપાસમાં સ્વિકારે છે કે ફરીયાદીએ આંક-૪૨ વાળી નોટીસ આરોપીને આપેલી જે આરોપીને તેઓના કાયમી સરનામે બજી ગયેલ અને આંક-૪૩ થી વકીલ મારફતે આરોપીએ તેનો લેખિત જવાબ આપેલ. આ

કામના આરોપી ઉલટતપાસમાં સ્વિકારે છે કે આરોપીને આંક-૪૦ ના લિસ્ટમાં આંક-૪૨ તથા આંક-૪૩ વાળો જવાબ તેઓને બતાવવામાં આવે છે જે જોઈને કહે છે કે હાલની ફરીયાદ વાળા ચેકોનો ઉલ્લેખ નોટિસમાં કરવામાં આવેલ નથી. આરોપીને નોટીસ બજવણી અંગે આ કામે આરોપીને તેઓના રહેણાંકના સરનામે નોટીસ આપવામાં આવેલી છે. હાલના કામે આરોપી નોટીસમાં જણાવેલ સરનામે રહેતાં નથી, તેવો તેમનો કોઈ બચાવ પણ નથી કે તેવી તેમની કોઈ તકરાર પણ નથી. જેથી આરોપી સામે નોટીસની પણ ધોરણસરની બજવણી થયેલ છે. આ ઉપરાંત હાલની ફરીયાદનો સમન્સ પણ તે જ સરનામે ઈસ્યુ થયેલ છે અને તેના અનુક્રમે જ આરોપી હાજર થયેલ છે તે સુચવે છે કે, આરોપી તે જ સરનામે રહે છે. આરોપી તેમ કહેતાં હોય કે તેઓની સામે નોટીસની બજવણી થયેલ નથી તો તેઓએ આ હકીકત પોતાનો પુરાવો રજૂ કરીને સાબિત કરવાની હોય છે. પરંતુ તેઓએ આવો કોઈ પુરાવો રજૂ કરેલ નથી. જેથી તેઓને નોટીસ બજેલ જણાય છે. ફરીયાદ કરતાં અગાઉ ચેક સ્વીકારાયેલ નથી તે અંગેની નોટીસ આરોપીને બજી ગયેલ છે. આ કામે રેકર્ડ પર રજૂ થયેલ બન્ને પક્ષોની રજૂઆતો ધ્યાને લેતા ફરીયાદી અને આરોપી વચ્ચે ભૂતકાળમાં વિશ્વાસાશ્રિત સંબંધો રહેલ હોવાનું ફલીત થાય છે. જેથી, આ કામે ફરીયાદીએ હાલના આરોપી વિરુદ્ધ ખોટી ફરીયાદ કરેલ હોય તે હકીકત માની શકાય તેમ નથી અને ફરીયાદપક્ષે રજૂ થયેલ પુરાવો નહીં માનવાને કોઈ કારણ નથી.

(૧૧.૨) આ કામે ફરીયાદપક્ષે પોતાની આંક-૦૧ ની ફરીયાદના સમર્થનમાં વિસ્તૃત પુરાવો રજૂ કર્યા બાદ વધુ કોઈ પુરાવો રજૂ કરવાનો નહીં હોવાનું જાહેર કરેલ છે. ત્યારબાદ આરોપી તરફે આંક-૩૮ થી આરોપી કીરીટભાઈ ડાહ્યાભાઈ પરમારનું સરતપાસનું સોગંદનામું રજૂ થયેલ છે. આ કામના આરોપીના સરતપાસના સોગંદનામા લગત તેઓની ફરીયાદપક્ષ દ્વારા લેવામાં આવેલી ઉલટતપાસ માં જણાવે છે કે, "એ વાત ખરી છે કે આ કામના ફરીયાદી તથા અમો આરોપી તથા નરેન્દ્રભાઈ મહેન્દ્રભાઈ પ્રાગજીભાઈ અને જગદીશભાઈ અને હરમાનભાઈ અમો બધા મિત્ર થઈએ છીએ. એ વાત ખરી છે કે મહેન્દ્રભાઈ પ્રાગજીભાઈ પટેલ નાઓએ ડાકોર કોર્ટમાં ચેક અંગે ફરીયાદ કરેલી અને તેમાં સજા થયેલી. એ વાત ખરી છે કે જગદીશભાઈ હરમાનભાઈ પટેલ નાઓએ ડાકોર કોર્ટમાં મારા ઉપર ફરીયાદ કરેલી અને તેમાં મને સજા થયેલી. એ વાત ખરી છે કે મોહનદાસ હરપાલદાસ મોતીયાણી નાઓએ મહુધા કોર્ટમાં મારા ઉપર ફરીયાદ દાખલ કરેલી અને તેમાં મને નિર્દોષ છોડી મુકેલા. એ વાત ખરી નથી કે ડાકોર પોલીસ સ્ટેશનમાં જયતીભાઈ બાબુભાઈ પરમાન નાઓએ ખોટા પેઢીનામા બાબતે મારી ઉપર ફરીયાદ કરેલી. એ વાત ખરી છે કે ડાકોર પોલીસ સ્ટેશન માં તલાટી કમ મંત્રીશ્રીએ મારી પર છેતરપીંડીની એફ. આઈ. આર. દાખલ કરાવેલી અને તેનો ક્રિમીનલ કેસ ડાકોર કોર્ટમાં પેન્ડીંગ છે. એ વાત ખરી છે કે હાલના ફરીયાદી અને હુ ફાગવેલ ગામે પરણેલ હોય જેથી અમો એકબીજાને સારી રીતે ઓળખીએ છીએ. એ વાત ખરી છે કે બેન્ક ઓફ બરોડા શાખામાં ડાકોરમાં ખાતા નં. ૦૮૭૯૦૧૦૦૦૧૦૬૩૭ થી ખાતુ ધરાવુ છું. એ વાત ખરી છે કે હાલના કામના ફરીયાદીએ આંક-૪૨ વાળી નોટીસ મને આપેલ હતી. એ વાત ખરી છે કે આ નોટીસ મને

મારા કાયમી સરનામે બજી ગયેલ અને આંક-૪૩ થી વકિલ મારફતે મે તેનો લેખીત જવાબ આપેલ. એ વાત ખરી નથી કે તે સરનામે હાલના કામે ફરીયાદીએ મોકલાવેલ લીગલ માંગણા નોટીસ મળી ગયેલી. એ વાત ની મને ખબર નથી કે આ નોટીસ રીફ્યુસ ના શેરા સાથે પરત કરેલી. એ વાત ખરી છે કે કોર્ટ ના સમન્સ બજ્યા પછી પણ સરનામા બાબતે કોઈ જ વાંધો આપેલ નથી. એ વાત ખરી છે કે ફરીયાદીએ મને જે સરનામે નોટીસ મોકલેલી તે જ સરનામું મારા વકિલાત પત્ર, પ્લી તથા મારા પુરાવાના સોગંદનામામા લખેલ છે. એ વાત ખરી છે કે મને આંક-૪૦ નું લીસ્ટમાં આંક-૪૨ વાળી નોટીસ તથા આંક-૪૩ વાળો જવાબ મને બતાવવામાં આવે છે તે જોઈને કહુ છું કે હાલની ફરીયાદ વાળા ચેકનો કોઈ ઉદ્દેશ આ નોટીસ તથા જવાબમાં કરવામાં આવેલ નથી. એ વાત ખરી નથી કે મારે ફરીયાદના કાયદેસરના લેણા ની રકમ પરત આપવી ના પડે તે માટે સોગંદ પર ખોટી જુબાની આપુ છું.” આમ, આ કામે રજૂ થયેલ ફરીયાદીની જુબાની પરથી ફરીયાદી અને આરોપી વચ્ચે નાણાંકીય વ્યવહારો થયેલ હોવાનું ફલીત થાય છે અને સદર ફરીયાદ દાખલ થયાના આજદીન સુધી આ કામના આરોપીએ સદર કામના ફરીયાદીને કોઈ પણ રકમની ચુકવણી કરેલ નથી જેથી સમાધાન શરતો મુજબ વર્તેલ હોય તેવું પુરવાર થતું નથી. આ કામે ફરીયાદી ના દસ્તાવેજ પુરાવા આંક-૦૭ થી રજૂ થયેલ અસલ ચેક (ચેક નં.૦૧૯૬૮૪, તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦), આંક-૦૮ થી રજૂ થયેલ અસલ ચેક (ચેક નં.૦૦૯૯૯૯, તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦), આંક-૦૯, આંક-૧૦ થી રજૂ ચેક રીટર્ન મેમો (તા.૦૫/૦૨/૨૦૨૦), આંક-૧૧ થી રજૂ નોટીસની ઓફીસ કોપી, આંક-૧૨ થી સદર નોટીસ રિફ્યુઝડના શેરા સાથે પરત આવેલ તે પોસ્ટનું અસલ કવર રજૂ થયેલ જે ધ્યાને લેતા આ કામના આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે પોતાની સહી કરીને વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ હોવાનું અને સદરહુ ચેક ની રકમ ફરીયાદીને આરોપી પાસેથી લેવાની નીકળતી હોવાનું સ્પષ્ટપણે અનુમાન કરી શકાય તેમ છે અને આરોપીએ સદરહુ લેણી નીકળતી રકમ પેટે ચેક આપેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે.

આ કામે આરોપી તરફે એવી રજૂઆત કરવામાં આવેલ છે કે, હાલના ફરીયાદીનું આ કામના આરોપી પાસે કોઈ કાયદેસરનું લેણું નથી. આ કામે ફરીયાદીએ ખોટી હકિકતો જણાવીને તથા આરોપીએ આપેલ કોરા ચેકનો પોતાની રીતે વધુ પડતી રકમ ભરીને અને ખોટા લેણાં દર્શાવીને તથા કાયદેસરનું લેણું ન હોવા છતાં ફરીયાદીએ વાદગ્રસ્ત ચેકનો દુરુપયોગ કરીને હાલની ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે. આરોપીની સદરહુ દલીલના ખંડનમાં ફરીયાદી તરફે આંક-૦૭ થી રજૂ થયેલ અસલ ચેક નં.૦૧૯૬૮૪ તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજનો રૂ.૧૦,૦૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા દસ લાખ પુરાની રકમનો ચેક આરોપીની સહી હસ્તાક્ષરવાળો ફરીયાદીના નામનો સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા ડાકોર શાખાનો તથા આંક-૦૮ થી રજૂ થયેલ અસલ ચેક નં.૦૦૯૯૯૯ તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજનો રૂ.૧૨,૦૦,૦૦૦/- અંકે રૂપિયા બાર લાખ પુરાની રકમનો ચેક આરોપીની સહી હસ્તાક્ષરવાળો ફરીયાદીના નામનો સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા થામણા શાખાનો આરોપીએ આપેલ હોવાની હકીકત

સ્પષ્ટપણે પુરવાર થાય છે.

વધુમાં સદર કામના આરોપી તેમની ઉલટતપાસમાં એ વાતનો સ્વિકાર કરે છે કે, તેઓ બેન્ક ઓફ બરોડા શાખામાં ડાકોરમાં ખાતા નં.૦૮૭૯૦૧૦૦૦૧૦૬૩૭ થી ખાતુ ધરાવે છે અને સદર કામે રજૂ થયેલ ચેક તે ખાતાનો છે. વધુમાં સદર કામના આરોપીએ સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયેલ છે કે, સદર ચેક કયા કારણસર ફરિયાદી પાસે આવેલ, તેવા સંજોગોમાં સદર કામના આરોપી ઉપર સદર કામના ફરિયાદીનું કાયદેસરનું લેણું છે, તે અનુમાન કરવાનું રહે છે.

ફરિયાદ પક્ષ પોતાનો કેસ નિશંકપણે પુરવાર કરવામાં સફળ રહ્યો છે. આ કેસમાં નેગોશીયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટની કલમ-૧૩૮ ના તમામ કાયદેસરના તત્વોની પૂર્તિ થયેલી જોવા મળે છે. પ્રથમ દ્રષ્ટિએ, ફરિયાદી પાસે થી આરોપી લઈ ગયેલ હોમલોન ભરવા તથા પાક ધિરાણની રકમ ભરવા માટે રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- પૈકી આ કામના ફરીયાદીએ રૂ.૨,૦૦,૦૦૦/- બેંક ઓફ ઈન્ડિયા, દહેગામ શાખાના ચેક નં.૧૧૦૫૮ થી આપેલ તથા રૂ.૨૦,૦૦,૦૦૦/- ટુકડે ટુકડે રોકડા આપેલ છે આ કામના ફરીયાદીએ આપેલ રકમ આરોપીએ પરત કરવા આંક-૦૭, આંક-૦૮ વાળા ચેક તેઓની સહી કરી આપેલ. આમ પક્ષકારો વચ્ચે આર્થિક વ્યવહાર અસ્તિત્વમાં હતો. આરોપીએ ચેક પરની સહીનો ઇનકાર કર્યો નથી અને પ્રથમ ચેક 'ફંડ ઈનસફીસીયન્ટ' તથા બીજો ચેક 'ડ્રોપર સિગ્નેચર ડિફર્સ' ના શેરા સાથે પરત ફર્યો છે, જે કાયદાની નજરમાં અપૂરતા ભંડોળ જેવો જ ગંભીર ગુનો ગણાય છે.

જેથી, આ કામના આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે પોતાની સહી કરીને વાદગ્રસ્ત ચેક આપેલ હોવાનું અને સદરહુ ચેક ની રકમ ફરીયાદીને આરોપી પાસેથી લેવાની નીકળતી હોવાનું સ્પષ્ટપણે અનુમાન કરી શકાય તેમ છે અને આરોપીએ સદરહુ લેણી નીકળતી રકમ પેટે ચેક આપેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે.

(૧૧.૩) હાલના કેસમાં ફરીયાદપક્ષ તરફથી રજૂ થયેલ પુરાવો વંચાણે લેતાં ફરીયાદીએ પુરાવાના સોગંદનામામાં સ્પષ્ટ રીતે પુરાવો આપેલ છે કે, ફરીયાદ વાળો ચેક આરોપી દ્વારા નિભાવવામાં આવતા બેંક ખાતાનો ચેક છે. તે સીવાય વિવાદીત ફરીયાદ વાળો ચેક આરોપીના ખાતાનો નથી તે બાબતે આરોપીએ કોઈ તકરાર લીધેલ નથી. જેથી, ઉપરોક્ત તમામ હકિકતો ધ્યાને લેતા ફરીયાદ વાળો ચેક આરોપીના ખાતાનો હોવાનું પુરવાર થાય છે.

આ કામે આરોપી ધ્વારા એવી રજુઆત કરવામાં આવેલ છે કે આ કામના આરોપીને આ કામના ફરીયાદી સાથે કોઈ વ્યવહાર થયેલ નથી તેવું જણાવેલ છે આ કામના ફરીયાદીએ ચેકનો દુરુપયોગ કરીને સદર કેસ કરેલ છે તેવું જણાવેલ છે આ કામે વાદગ્રસ્ત ચેકમાં આ કામના આરોપીની સહી છે. તે હકીકત સ્પષ્ટપણે ફલિત થાય છે. આ કામે બંને પક્ષોની રજુઆત તથા રજૂ થયેલ પુરાવા ધ્યાને લેતા અત્રેની કોર્ટ ફરીયાદ પક્ષની દલીલ સાથે સંમત થાય છે. આ બાબતે નામદાર ગુજરાત વડી

અદાલત દ્વારા **Vijaybhai Arjanbhai Tulsanai Versus State Of Gujarat Criminal Revision Application No. 527 of 2012 ; 529 of 2012 ; Decided on:- 07-11-2012 (2012 (0) AIJEL-HC 228657)** ના કેસમાં ઠરાવવામાં આવેલ છે કે,

[6.1] Identical question came to be considered by the Hon'ble Supreme Court in the case of P.J. Agro Tech Limited and others (Supra). In the said decision, the Hon'ble Supreme Court has held that from reading of Section 138, it is very clear that in order to attract the provisions thereof a cheque which is dishonored will have to be drawn by a person on an account maintained by him for payment of any amount of money to another person from out of that account for discharge, in whole or in part of any debt in between or other liability. It is held that it is only such a cheque which is dishonored it would attract the provision of Section 138 of the NI Act against the drawer of the cheque. Even this Court in the case of Mahendrakumar Tulsibhai Patel (Supra) has held that to make a person liable for the offence under Section 138 of the NI Act, it must be proved and established that such person is a signatory to the cheque and the cheque has been drawn by him from the bank account maintained by him.

[6.2] In the case of Jugesh Sehgal V/s. Shamsheer Singh Gogi reported in (2009)14 SCC 683, the Hon'ble Supreme Court has held that to constitute an offence under Section 138 of the NI Act, following ingredients are required to be fulfilled. "(i)a person must have drawn a cheque on an account maintained by him in a bank for payment of a certain amount of money to another person from out of that account; (ii)the cheque should have been issued for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability; (iii)that cheque has been presented to the bank within a period of six months from the date on which it is drawn or within the period of its validity whichever is earlier; (iv)that cheque is returned by the bank unpaid, either because of the amount of money standing to the credit of the account is insufficient to honour the cheque or

that it exceeds the amount arranged to be paid from that account by an agreement made with the bank; (v)the payee or the holder in due course of the cheque makes a demand for the payment of the said amount of money by giving a notice in writing, to the drawer of the cheque, within 15 days of the receipt of information by him from the bank regarding the return of the cheque as unpaid; (vi)the drawer of such cheque fails to make payment of the said amount of money to the payee or the holder in due course of the cheque within 15 days of the receipt of the said notice."

[6.3] Under the circumstances, as the applicant herein - original accused No.2 is neither the signatory to the cheques in question which are dishonored nor the same are drawn from the bank account maintained by him, applicant cannot be held guilty for the offence under Section 138 of the NI Act for dishonor the cheques which are neither issued by him nor signed by him nor drawn from the bank account maintained by him.

[6.4] Now, so far as convicting the applicant herein - original accused No.2 for the offence under Section 141 of the NI Act is concerned, it is required to be noted that admittedly the cheques are issued by the original accused No.1 as proprietor of Vijay Marketing. Therefore, the cheques were issued by the proprietary firm and for the dues and/or debt of the proprietary firm. The concept of day to day business and management would be applicable with respect to the offence alleged to have been committed by the Company and/or Proprietorship Firm and the question with respect to vicarious liability as provided under section 141 of the Negotiable Instruments Act would not be applicable with respect to a Proprietorship Firm.

[6.5] In the case of Raghu Lakshminarayan V/s. Fine Tubes, reported in (2007) 5 SCC 103, the Hon'ble Supreme Court has specifically held that if cheque is issued by proprietorship Firm, it can not be a Company under explanation to section 141 of the Negotiable Instruments Act and section 34 of the Companies Act

and or a Partnership Firm under section 4 of the Partnership Act. It is specifically observed by the Hon'ble Supreme Court in the said decision that if the offence had not been committed by a Company, the question of appellant (in that case) being a Director or is being vicariously liable and proceeded against would not arise. Considering the above, even the applicant herein-original accused No.2 cannot be convicted for the offence under Section 138 read with Section 141 of the NI Act.

આમ, સદરહુ ચુકાદામાં નોંધેલ તારણો ધ્યાને લેતા હાલના કામે વાદગ્રસ્ત ચેકમાં આ કામના આરોપીની સહી છે. તે હકીકત સ્પષ્ટપણે ફલિત થાય છે. જેથી, ફરીયાદીના કાયદેસરના લેણા બાબતે હાલના કામે ચેકમાં સહી કરનાર આરોપીની જવાબદારી રહે છે તેવું સ્પષ્ટપણે પુરવાર થાય છે. આમ, સદરહુ ચુકાદામાં નોંધેલ તારણો ધ્યાને લેતા વાદગ્રસ્ત ચેકમાં હાલના આરોપીની સહી હોઈ તે જવાબદાર ઠરે છે તેવું સ્પષ્ટપણે પુરવાર થાય છે.

(૧૧.૪) ફરીયાદ વાળો ચેક કોઈ દેવું અથવા જવાબદારીના સંપૂર્ણ કે અંશતઃ ચુકવણાં માટે આપેલ છે કે કેમ ? આ અંગે વિચાર કરવામાં આવે તો, ફરીયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે આ કામના આરોપીએ હાલની ફરીયાદ વાળો ચેક આપેલ છે. ફરીયાદીના આક્ષેપ અંગે રજુ કરવામાં આવેલા પુરાવા સાથે કાયદાની જોગવાઈ ધ્યાને લેવામાં આવે તો ધી નેગોશ્યેબલ ઈન્ટમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ વંચાણે લેવી આવશ્યક છે, તે કલમમાં ચેક અનુસંધાનેનું અનુમાન આપવામાં આવેલ છે અને જણાવવામાં આવેલ છે કે,

It shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque of the nature referred to in section 138 for the discharge, in whole or in part, or any debt or other liability.

તે સિવાય વટાવખત અધિનિયમની કલમ-૧૧૮ (એ) માં જોગવાઈ કરવામાં આવેલ છે કે,
Until the contrary is proved, the following presumptions shall be made:

(a) that every negotiable instrument was made or drawn for consideration, and that every such instrument, when it has been accepted, indorsed, negotiated or transferred, as accepted, indorsed, negotiated or transferred for consideration;

નામદાર ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા **Girishbhai Natvarbhai Patel v/s State of**

Gujarat 2006 (1) GLR 786 ના કેસમાં પ્રસ્થાપીત કરેલ સિદ્ધાંત વંચાણે લેવામાં આવે તો તે કેસમાં નામદાર ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા ઠરાવવામાં આવેલ છે કે,

It is an established position of law that under the scheme of Negotiable Instruments Act, especially under Scheme of 138 and 139, the statutory presumption is created in favor of the complainant and the Court has to presume and proceed on the basis of this presumption unless it is dislodged by the accused on the strength of leading cogent and convincing evidence in support of his claim. Sec. 139 of the Negotiable Instruments Act, 1881 makes it unequivocally clear that it is the duty cast upon the Court to presume that the holder of a cheque receive the cheque of the nature referred to in Sec. 138 for the discharge in whole or in part of any debt or other liability.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા **Hiten P.Dalal V/s Bratindranath Banerjee AIR 2001 SC 3897** ના કેસમાં ઠરાવવામાં આવેલ છે કે,

Section 139 provides that "it shall be presumed, unless the contrary is proved, that the holder of a cheque received the cheque, of the nature referred to in Section 138 for the discharge, in whole or in part, of any debt or other liability." The effect of these presumptions is to place the evidential burden on the accused of proving that the cheque was not received by the complainant towards the discharge of any liability. Because both Sections 138 and 139 require that the Court "shall presume" the liability of the drawer of the cheques for the amounts for which the cheques are drawn, as noted in it is obligatory on the Court to raise this presumption in every case where the factual basis for the raising of the presumption had been established. It introduced an exception to the general rule as to the burden of proof in criminal cases and shifts the onus on to the accused. Such a presumption is a presumption of law, as distinguished from a presumption of fact which describes provisions by which the Court "may presume" a certain state of affairs. Presumptions are rules of

evidence and do not conflict with the presumption of innocence, because by the latter all that is meant is that the prosecution is obliged to prove the case against the accused beyond reasonable doubt. The obligation on the prosecution may be discharged with the help of presumptions of law or fact unless the accused adduces evidence showing the reasonable possibility of the non existence of the presumed fact.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા **Rangappa V. Mohan 2010 Cri.L.J 2871** ના કેસમાં ઠરાવવામાં આવેલ છે કે,

Once the cheque relates to the account of the accused and he accepts and admits the signature on the said cheque, then initial presumption as contemplated under section 139 of the Negotiable Instrument Act has to be raised by the court in favor of the complainant. The presumption referred to in section 139 of the N.I.Act is mandatory presumption and not a general presumption, but the accused is entitled to rebut the said presumption. What is required to be established by the accused in order to rebut the presumption is different from each case under given circumstances. But the fact remains that a mere plausible explanation is not expected from the accused and it must be more than a plausible explanation by way of rebuttal evidence. In other words, the defence raised by way of rebuttal evidence must be probable and capable of being accepted by the court.

તે કેસમાં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતે વધુમાં ઠરાવેલ છે કે,

The presumption mandated by S.139 of the Act does indeed include the existence of legally enforceable debt or liability.

નામદાર ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત ધ્વારા **Hitenbhai Parekh, Proprietor, Parekh Enterprises Vs. State of Gujarat & Anr. 2010 (5) GLR 4136.** ના કેસમાં ઠરાવેલ સિધ્ધાંત વંચાણે લેવામાં આવે તો, તે કેસમાં ઠરાવવામાં આવેલ છે કે,

Although, there is no presumption as regards any debt or other liability being legally enforceable, it would be found that once a debt or other liability is presumed and not properly rebutted, it

would be legally enforceable, unless and until it is shown to be legally unenforceable.

આમ, ઉપરોક્ત કલમ તથા ચુકાદાઓમાં ઠરાવેલા સિધ્ધાંતો મુજબ જો ચેકના ધારક ચેક આરોપીના ખાતાનો હોવાનું, ચેક પર આરોપીની સહી હોવાનું અને જે વ્યવહાર માટે ચેક આપવામાં આવેલ હોવાનું જણાવે છે તે વ્યવહાર થયો હોવાની શરૂઆતની હકીકત પુરવાર કરે તો ફરીયાદીની તરફેણમાં કાયદા મુજબનું અનુમાન કરવાનું રહે છે કે તે દેવા કે જવાબદારીના સંપૂર્ણ કે અંશતઃ ચુકવણા માટે આપવામાં આવેલ હતા. જો કે ઉપરોક્ત ચુકાદાઓ મુજબ, કલમ-૧૧૮ અને ૧૩૯ અંતર્ગતના અનુમાન ખંડનાત્મક અનુમાન છે અને તે અનુમાનનું ખંડન આરોપી પક્ષે પોતાના માની શકાય તેવા પુરાવા દ્વારા અથવા તો એવા સંજોગોનું અસ્તીત્વ રેકર્ડ પર લાવીને કરવાનું રહે છે કે, જેના આધારે સામાન્ય સમજ શક્તિ વાળો માણસ એવું માની શકે કે આવો ચેક કોઈ દેવા કે જવાબદારી પેટે આપવામાં આવેલ હતો નહીં અથવા તો ફરીયાદી જણાવે છે તેવા વ્યવહાર, દેવા કે જવાબદારીનું અસ્તીત્વ માની શકાય તેમ નથી. પરંતુ તે ખંડન કરવા માટે આરોપીએ પોતાને સાક્ષી તરીકે તપાસવાની આવશ્યકતા નથી કે પોતે પુરાવો રજૂ કરવાની જરૂર નથી. આરોપી આવા અનુમાનનું ખંડન ફરીયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ પુરાવા પરથી પણ કરી શકે છે. સદરજુ ચેક કયા કારણોથી અને કયા સંજોગોમાં ફરીયાદીને આપેલ હતો તે બાબતે આરોપી તરફે કોઈ સ્પષ્ટતા થયેલ નથી. સદરજુ ચેક કાયદેસરના લેણાં પેટે આપેલ ન હોવા બાબતનો કોઈ આધારભૂત પુરાવો આરોપી તરફે રજૂ થયેલ નથી અગરતો સદરજુ ચેકમાં આરોપીની સહી ના હોય કે ખોટી રીતે ફરીયાદીએ ચેક મેળવેલ હોય તેવો કોઈ પુરાવો આરોપી તરફે રજૂ થયેલ નથી. આમ, આ કામે ફરીયાદ પક્ષે રજૂ થયેલ પુરાવો તથા રેકર્ડ પરની આરોપીની વર્તુણિક ધ્યાને લેતા સદરજુ ચેક ની રકમ ફરીયાદીને આરોપી પાસેથી લેવાની નીકળતી હોવાનું સ્પષ્ટપણે અનુમાન કરી શકાય તેમ છે અને આરોપીએ સદરજુ લેણી નીકળતી રકમ પેટે ચેક આપેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે. આમ, આ કામે ફરીયાદપક્ષે હાલના આરોપીને કાયદેસરના લેણા પેટે ચેક આપેલો હતો તે આધાર પુરાવાથી પુરવાર કરેલ છે.

(૧૧.૫) હાલના કેસમાં ફરીયાદ પક્ષ દ્વારા વધુમાં એવી દલીલ કરવામાં આવેલી છે કે, ફરીયાદીએ પોતાની સરતપાસમા તથા રજૂ થયેલ દસ્તાવેજો દ્વારા સ્પષ્ટ પુરાવો આપેલ છે કે, તેઓને આ કામના આરોપી પાસેથી ચેકમાં દર્શાવ્યા મુજબની રકમ લેવાની નીકળતી હતી તે જવાબદારીના પેમેન્ટ માટે આરોપીએ હાલની ફરીયાદ વાળો ચેક આપેલ છે. ફરીયાદીએ વધુમાં દલીલ કરેલી છે કે, આ કામના ફરીયાદીએ પોતાની સરતપાસમાં સ્પષ્ટ પુરાવો આપેલ છે કે, ફરીયાદ વાળા ચેક પર આરોપીની સહી છે. તેમજ ફરીયાદીની તરફેણમાં કલમ-૧૩૯ અને ૧૧૮ અંતર્ગતનું અનુમાન પણ છે. આ કામે આરોપી તરફે એવો બચાવ લેવામાં આવેલ છે કે, આ કામે ફરીયાદીએ ખોટી હકિકતો જણાવીને તથા આરોપીએ આપેલ કોરા ચેકનો પોતાની રીતે વધુ પડતી રકમ ભરીને અને ખોટા લેણાં દર્શાવીને તથા વાદગ્રસ્ત ચેકનો દુરુપયોગ કરીને હાલની ખોટી ફરીયાદ કરેલ છે. પરંતુ ચેક અંગેના

કાયદાકીય અનુમાનો અને નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાઓમા પ્રસ્થાપિત કરેલ સિદ્ધાંત ધ્યાને લેતા આરોપીની સદરહુ દલીલ ટકવાપાત્ર જણાતી નહીં હોવાનું અત્રેની કોર્ટનું માનવું છે. આ કામના આરોપી પક્ષ જે બચાવ લઈ રહેલ છે તે સ્પષ્ટ અને માનવાલાયક પુરાવા (cogent and convincing evidence) થી પુરવાર કરેલ નથી. જેથી, રેકર્ડ પરનો તમામ પુરાવો અને ફરીયાદીની તરફેણમાં રહેલ કલમ-૧૩૯ અને ૧૧૮ નું અનુમાન ધ્યાને લેતા ફરીયાદ વાળો ચેક કાયદેસરનું દેવું ચુકવા માટે આપેલ હોવાનું નિશંકપણે પુરવાર થયેલ છે .

આ બાબતે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા **P Rasiya vs Abdul Nazer and anr. Decided on August, 2022** ના કેસમાં ઠરાવેલ છે કે,

The Court held that due to the presumption under Section 139, once the signature and cheque are not in dispute, it will be presumed that the cheque was issued for discharge of debt or liability in favour of complainant. The Supreme Court recently held that in a cheque-bounce case under Section 138 of the Negotiable Instruments Act (NI Act), the complainant is not required to spell out in the complaint, the nature of transaction or source of fund since the onus is on the accused to prove that the cheque was issued not towards a debt or liability.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા **Oriental Bank of Commerce vs Prabodh Kumar Tewar, Criminal Appeal No 1260 of 2022 (Arising out of SLP (Crl) No 9836 of 2019), Decided on 16 Th August, 2022** ના કેસમાં ઠરાવેલ છે કે,

A drawer handing over a cheque signed by him is liable unless it is proved by adducing evidence at the trial that the cheque was not in discharge of a debt or liability. The evidence of a handwriting expert on whether the accused had filled in the details in the cheque would be immaterial to determining the purpose for which the cheque was handed over. Therefore, no purpose is served by allowing the application for adducing the evidence of the handwriting expert. The presumption which arises on the signing of the cheque cannot be rebutted merely by the report of a hand-writing expert. Even if the details in the cheque have not been filled up by drawer but by another person, this is not relevant to the defense

whether cheque was issued towards payment of a debt or in discharge of a liability.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા **Sampelly Satyanarayana Rao v/s Indian Renewable Energy Development Agency Ltd., Criminal Appeal No. 867 of 2016, SCC OnLine SC 954, decided on 19.09.2016** ના કેસમાં ઠરાવેલ છે કે,

18. In Rangappa v. Sri Mohan, (2010) 11 SCC 441 this Court held that **once issuance of a cheque and signature thereon are admitted, presumption of a legally enforceable debt in favour of the holder of the cheque arises**. It is for the accused to rebut the said presumption, though accused need not adduce his own evidence and can rely upon the material submitted by the complainant. However, mere statement of the accused may not be sufficient to rebut the said presumption.

આ કામે આંક-૦૮ થી રજુ ચેક રીટર્ન મેમો વંચાણે લેવામાં આવે તો આંક-૦૭ વાળો ચેક **"ફંડ ઇનસફીસીયન્ટ"** ના કારણે તથા આંક-૧૦ થી રજુ ચેક રીટર્ન મેમો વંચાણે લેવામાં આવે તો આંક-૦૮ વાળો ચેક **"ડ્રોવર સિગ્નેચર ડિફર્સ"** ના કારણે પરત આવેલ હોવાનો ઉલ્લેખ છે. આરોપી તરફે પોતાના બચાવમાં આ બાબતે કોઈ તકરાર લેવામાં આવેલ નથી. જેથી, હાલના આરોપીએ પોતાની સહી કરીને ચેક આપેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે અને એન.આઈ.એક્ટની કલમ ૧૩૮ નું અનુમાન ધ્યાને લેતા સદરજુ ચેક કાયદેસરના લેણા માટે આપેલ ન હતો તેવું આરોપી પુરવાર કરી શકેલ નથી.

આ બાબતે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા **Laxmi Dychem Versus State Of Gujarat (Criminal Appeal No. 1870 of 2012 ; 1909 of 2012 ; 1910 of 2012 ; 1949 of 2012) Decided on November 27, 2012** ના કેસમાં ઠરાવેલ છે કે,

15. The above line of decisions leaves no room for holding that the two contingencies envisaged under Section 138 of the Act must be interpreted strictly or literally. We find ourselves in respectful agreement with the decision in NEPC Micon Ltd. (supra) that the expression "amount of money is insufficient" appearing in Section

138 of the Act is a genus and dishonour for reasons such as "account closed", "**payment stopped**", "referred to the drawer" are only species of that genus. Just **as dishonour of a cheque on the ground that the account has been closed is a dishonour falling in the first contingency referred to in Section 138, so** also dishonour on the ground that the "signatures do not match" or that the "image is not found", which too implies that the specimen signatures do not match the signatures on the cheque would constitute a dishonour within the meaning of Section 138 of the Act. This Court has in the decisions referred to above taken note of situations and contingencies arising out of deliberate acts of omission or commission on the part of the drawers of the cheques which would inevitably result in the dishonour of the cheque issued by them. For instance this Court has held that if after issue of the cheque the drawer closes the account it must be presumed that the amount in the account was nil hence insufficient to meet the demand of the cheque. A similar result can be brought about by the drawer changing his specimen signature given to the bank or in the case of a company by the company changing the mandate of those authorised to sign the cheques on its behalf. Such changes or alteration in the mandate may be dishonest or fraudulent and that would inevitably result in dishonour of all cheques signed by the previously authorised signatories. There is in our view no qualitative difference between a situation where the dishonour takes place on account of the substitution by a new set of authorised signatories resulting in the dishonour of the cheques already issued and another situation in which the drawer of the cheque changes his own signatures or closes the account or issues instructions to the bank not to make the payment. So long as the change is brought about with a view to preventing the cheque being honoured the dishonour would become an offence under Section 138 subject to other conditions prescribed being satisfied.

16. In the case at hand, the High Court relied upon a decision of this Court in Vinod Tanna's case (supra) in support of its view. We have carefully gone through the said decision which relies upon the decision of this Court in Electronics Trade & Technology Development Corporation Ltd. (supra). The view expressed by this Court in Electronics Trade & Technology Development Corporation Ltd. (supra) that a dishonour of the cheque by the drawer after issue of a notice to the holder asking him not to present a cheque would not attract Section 138 has been specifically overruled in Modi Cements Ltd. case (supra). The net effect is that dishonour on the ground that the payment has been stopped, regardless whether such stoppage is with or without notice to the drawer, and regardless whether the stoppage of payment is on the ground that the amount lying in the account was not sufficient to meet the requirement of the cheque, would attract the provisions of Section 138.

આમ, સમગ્ર પુરાવો વંચાણે લેવામાં આવે તો, ફરીયાદ વાળો ચેક આરોપીએ ફરીયાદીને આપેલ ન હતો તે પુરવાર કરવા માટે કોઈ ગ્રાહ્ય પુરાવો રજૂ કરેલ નથી. જેથી, ફરીયાદપક્ષે રજૂ થયેલ સદરહુ પુરાવાને નહીં માનવાને કોઈ કારણ નથી. આ કામે રેકર્ડ પરની હકિકત ધ્યાને લેતાં આરોપીએ ફરીયાદી સાથે વાદગ્રસ્ત ચેકની રકમ બાબતે સમાધાન કરી પતાવટ કરી લેવા બાબતે સમાધાન કરવા સબબ રજુઆત કરેલ છે તથા ફરીયાદીને અમુક રકમની ચુકવણી પણ કરેલ છે, પરંતુ ત્યારબાદ આ કામે આરોપીએ સદરહુ ચેકની પુરેપુરી રકમ અગરતો સમાધાન માટે નક્કી કરવામાં આવેલ રકમ ફરીયાદીને નહીં ચુકવતા આરોપીની કસુરના કારણે ફરીયાદીને સદરહુ કેસમાં ઇન્સાફી કાર્યવાહી આગળ ચલાવવાની ફરજ પડેલ છે. આમ, આ કામે રેકર્ડ પરનો તમામ પુરાવો અને ફરીયાદીની તરફેણમાં રહેલ કલમ-૧૩૮ અને ૧૧૮ નું અનુમાન ધ્યાને લેતાં ફરીયાદ વાળો ચેક કાયદેસરનું દેવું ચુકવા માટે આપેલ હોવાનું પુરવાર થયેલ છે.

(૧૨) આ કામે ફરીયાદ વાળા ચેક (૧ એપ્રિલ ૨૦૧૨ બાદનો હોઈ) ત્રણ મહીના અથવા વેલીડીટી પીરીયડ બેમાંથી જે પહેલું હોય તે સમયગાળામાં બેંકમાં રજૂ કરવામાં આવેલ છે કે કેમ? આ અંગે ફરીયાદી દ્વારા રજૂ જુબાનીનું સોગંદનામું વંચાણે લેવામાં આવે તો, આ કામના ફરીયાદી દ્વારા પોતાની જુબાનીમાં સ્પષ્ટ રીતે પુરાવો આપવામાં આવેલ છે કે, ફરીયાદ વાળા ચેક તા.૦૧/૦૨/૨૦૨૦ ની તારીખના છે, જે ચેક ફરીયાદીએ બેંકમાં વસુલાત માટે રજૂ કરતાં સદર ચેક કલીયરીંગમાં જતા તા.૦૫/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજ પ્રથમ ચેક "ફંડ ઇનસફીસીયન્ટ" ના શેરા સાથે તથા બીજો ચેક "ડ્રોવર

સિગ્રેયર ડિફર્સ" ના શેરા સાથે વસુલાત વગર પરત આવેલ છે. તે સીવાય આ કામે આંક-૦૭, ૦૮ થી રજુ થયેલ અસલ બન્ને ચેક, આંક-૦૮, ૧૦ થી રજુ થયેલ બન્ને ચેક રીટર્ન મેમો તથા ફરીયાદીનો મૌખિક પુરાવો ધ્યાને લેવામાં આવેતો ફરીયાદ વાળો ચેક, ચેક પર લખવામાં આવેલી તારીખથી ચેકની વેલીડીટી પીરીયડ ત્રણ માસ ની અંદર ચુકવણી માટે બેંકમાં પ્રેઝન્ટ થયેલ હોવાનું જણાઈ આવે છે. તે સીવાય ફરીયાદ વાળા ચેક વેલીડીટી પીરીયડમાં બેંકમાં રજુ થયેલ નથી તેવો આરોપી પક્ષનો કોઈ બચાવ કે તકરાર નથી. જેથી ફરીયાદ વાળા ચેક, ચેક પર લખવામાં આવેલી તારીખથી કાયદા દ્વારા નિયત કરવામાં આવેલ સમય મર્યાદા ત્રણ મહીનામાં વસુલાત માટે બેંકમાં રજુ થયેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે.

(૧૩) ફરીયાદ વાળો ચેક અપુરતાં ભંડોળના કારણે કે બેંક સાથે કરવામાં આવેલ વ્યવસ્થા કરતાં વધુ રકમનો હોવાનાં કારણે વગર ચુકવણી પરત થયેલો કે કેમ ? આ અંગે વિચાર કરવામાં આવેતો આ કામના ફરીયાદીની જુબાનીમાં ફરીયાદીએ સ્પષ્ટ રીતે પુરાવો આપેલ છે કે, આંક-૦૭ વાળો ચેક "ફંડ ઈનસફીસીયન્ટ" ના કારણે તથા આંક-૦૮ વાળો ચેક "ડ્રોપર સિગ્રેયર ડિફર્સ" ના કારણે પરત આવેલ હોવાનો ઉલ્લેખ છે. આ બાબતે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા Laxmi Dychem Versus State Of Gujarat (Criminal Appeal No. 1870 of 2012 ; 1909 of 2012 ; 1910 of 2012 ; 1949 of 2012) Decided on November 27, 2012 ના કેસમાં ઠરાવેલ સિદ્ધાંત મુજબ સદર ચેક અપુરતા ભંડોળના કારણે પરત આવેલ હોવાનું માનવાને કારણ રહે છે. પુરાવા અધિનીયમની કલમ-૫૯ મુજબ દસ્તાવેજની વિગત સિવાયની તમામ હકીકત મૌખિક પુરાવાથી પણ સાબીત કરી શકાય છે. હાલના કેસમાં ફરીયાદ વાળો ચેક અપુરતા ભંડોળના કારણે રીટર્ન થયા હોવા અંગે ફરીયાદીએ પોતાની સરતપાસના માધ્યમથી મૌખિક પુરાવો પણ આપેલ છે અને દસ્તાવેજ પણ રજુ કરેલ છે. વધુમાં ફરીયાદ પક્ષે જે પુરાવો આપેલ છે તે પુરાવાનું આરોપી પક્ષ દ્વારા આધારભુત પુરાવાઓના આધારે ખંડન કરેલ નથી તથા આરોપી તરફે વિવાદીત ચેક બેંકમાં રજુ થયો તે તારીખે પુરતું ભંડોળ હતું તેવો કોઈ પુરાવો રજુ કરેલ નથી. જેથી ફરીયાદ વાળો ચેક ફંડ ઈનસફીસીયન્ટ તથા ડ્રોપર સિગ્રેયર ડિફર્સના કારણે વગર ચુકવણી પરત થયેલ હોવાની હકીકત સાબીત થાય છે.

(૧૪) ચેક વગર ચુકવણી પરત થયાની બેંક દ્વારા જાણ કરવામાં આવ્યાના ૩૦ દિવસની અંદર નોટીસ દ્વારા ચેક લખનારને જાણ કરી ચેકની રકમની માંગણી કરેલી છે કે કેમ? આ અંગે ફરીયાદ પક્ષનો પુરાવો વંચાણે લેવામાં આવે તો, ફરીયાદીએ ચેકની વેલીડીટી પીરીયડમાં વિવાદીત ચેક વટાવવા માટે બેંકમાં રજુ કરેલ હોવાનું જણાઈ આવે છે. જ્યારે આંક-૧૧ થી રજુ નોટીસ વંચાણે લેવામાં આવેતો, આ નોટીસ તા.૦૪/૦૩/૨૦૨૦ ના રોજની છે. તે નોટીસ દ્વારા ચેકની રકમ નોટીસ મળ્યે ચુકવી આપવા સ્પષ્ટ સુચના આપેલ હોવાનું જણાય છે. જે કાયદા દ્વારા નિયત સમય

મર્યાદા ૩૦ દિવસમાં કરેલ હોવાનું જણાઈ આવે છે. આ કામે આરોપીએ ફરીયાદીને તેણે ચેક આપેલ હોવાનું અને સદરહુ ચેક નકારતા નોટીસ મળેલ હોવાનું ઈનકાર કરેલ છે, પરંતુ કોર્ટમાં પ્રથમ મુદતે હાજર થઈ આરોપી તરફે સદરહુ નોટીસ નહીં બજવા બાબતે તકરાર લઈને ચેકની રકમ ભરવા બાબતે કોઈ તૈયારી દર્શાવેલ નથી.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા **C.C. Alavi Haji Vs Palapetty Muhammed & Anr. Cri.Appeal no.767/2007, Decided on.18/05/2007. (2007(5) Laws (SC) 100** ના કેસમાં ઠરાવેલ છે કે,

17. It is also to be borne in mind that the requirement of giving of notice is a clear departure from the rule of Criminal Law, where there is no stipulation of giving of a notice before filing a complaint. Any drawer who claims that he did not receive the notice sent by post, can, within 15 days of receipt of summons from the court in respect of the complaint under Section 138 of the Act, make payment of the cheque amount and submit to the Court that he had made payment within 15 days of receipt of summons (by receiving a copy of complaint with the summons) and, therefore, the complaint is liable to be rejected. A person who does not pay within 15 days of receipt of the summons from the Court along with the copy of the complaint under Section 138 of the Act, cannot obviously contend that there was no proper service of notice as required under Section 138, by ignoring statutory presumption to the contrary under Section 27 of the G.C. Act and Section 114 of the Evidence Act. In our view, any other interpretation of the proviso would defeat the very object of the legislation. As observed in Bhaskarans case (supra), if the giving of notice in the context of Clause (b) of the proviso was the same as the receipt of notice a trickster cheque drawer would get the premium to avoid receiving the notice by adopting different strategies and escape from legal consequences of Section 138 of the Act.

18. In the instant case, the averment made in the complaint in this

regard is: Though the complainant issued lawyers notice intimating the dishonour of cheque and demanded payment on 4.8.2001, the same was returned on 10.8.2001 saying that the accused was out of station. True, there was no averment to the effect that the notice was sent at the correct address of the drawer of the cheque by registered post acknowledgement due. But the returned envelope was annexed to the complaint and it thus, formed a part of the complaint which showed that the notice was sent by registered post acknowledgement due to the correct address and was returned with an endorsement that the addressee was abroad. We are of the view that on facts in hand the requirements of Section 138 of the Act had been sufficiently complied with and the decision of the High Court does not call for interference.

નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત ધ્વારા **N. Parameswaran Unni versus G. Kannan and Anr. Criminal Appeal No. 455 of 2006 reported in (2017) 5 SCC 737** ના કેસમાં ઠરાવેલ છે કે,

Para.15. This Court in a catena of cases has held that **when a notice is sent by registered post and is returned with postal endorsement "refused" or "not available in the house" or "house locked" or "shop closed" or "addressee not in station", due service has to be presumed.** Though in the process of interpretation right of an honest lender cannot be defeated as has happened in this case. From the perusal of relevant sections it is clear that generally there is no bar under the NI Act to send a reminder notice to the drawer of the cheque and usually such notice cannot be construed as an admission of non-service of the first notice by the appellant as has happened in this case."

જેથી, માત્ર નોટીસ નહીં બજેલ હોવાની રજુઆતના કારણે સદરહુ સમગ્ર કેસ નિષ્ફળ થતો હોવાનું માની શકાય તેમ નથી. આ કામના ફરીયાદીએ પોતાની જુબાનીની સરતપાસમાં જણાવેલ છે કે, આરોપીએ આપેલ ચેકના નાણા અમોને મળી શકેલા નહીં, જેથી ફરીયાદીએ વકીલ મારફતે આ

કામના આરોપીને આર.પી.એ.ડી દ્વારા નોટીસ આપેલ અને તેમા જણાવેલ કે, ચેકની રકમ દિન-૧૫ માં ચુકવી આપવી. તેઓએ વધુમાં જણાવેલ છે કે, ઉપરોક્ત નોટીસ આરોપીના સરનામે બજી ગયેલ છે તથા જેના પુરાવા તથા પોસ્ટ ખાતાના આધારો રજુ કરેલા છે. હાલના કેસમાં ફરીયાદીએ આંક-૧૧ થી રજુ નોટીસની ઓફીસ કોપી, આંક-૧૨ થી સદર નોટીસ રિફ્યુઝડના શેરા સાથે પરત આવેલ તે પોસ્ટનું અસલ કવર રજુ કરેલ છે. ફરીયાદીએ સદર કામના આરોપીને ચેકવાળા નાણાં આપી જવા રજી.એડી. નોટીસ તા.૦૪/૦૩/૨૦૨૦ ના રોજ આપેલી છે જે આ કામના આરોપીએ રીફ્યુઝ કરેલ છે જેનો આરોપી તરફે કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ થયેલ નથી. જેથી, આ કામના આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે ફરીયાદીને ચેક આપેલ હોવાનું અને સદરહુ ચેક આરોપીની કસુરના કારણે નકારાયેલ હોવાનું અને તે ચેક નકારાતા ફરીયાદી દ્વારા આરોપીને તેના સરનામે નોટીસ આપેલ હોવાનું નિશંકપણે પુરવાર થાય છે.

(૧૫) આવી રકમની માંગણી કરતી નોટીસ ચેક લખનારને મળ્યાના પંદર દિવસમાં ચેક લખનાર ચેકની રકમની ચુકવણી ન કરે તો તેના એક માસમાં ચેકના પેઈ અથવા હોલ્ડર ઈન ડયુ કોર્સ હોય તેણે ફરીયાદ કરેલ છે કે કેમ? આ અંગે ફરીયાદ પક્ષનો પુરાવો વંચાણે લેવામાં આવેતો, આ કામના ફરીયાદીએ પોતાની જુબાનીની સરતપાસમાં જણાવેલ છે કે, આરોપીએ આપેલ ચેકના નાણા અમોને મળી શકેલા નહી, જેથી ફરીયાદીએ વકીલ મારફતે આ કામના આરોપીને આર.પી.એ.ડી દ્વારા નોટીસ આપેલ અને તેમા જણાવેલ કે, ચેકની રકમ દિન-૧૫ માં ચુકવી આપવી. તેઓએ વધુમાં જણાવેલ છે કે, ઉપરોક્ત નોટીસ આરોપીના સરનામે બજી ગયેલ છે તથા જેના પુરાવા તથા પોસ્ટ ખાતાના આધારો રજુ કરેલા છે. હાલના કેસમાં ફરીયાદીએ આંક-૧૧ થી રજુ નોટીસની ઓફીસ કોપી, આંક-૧૨ થી સદર નોટીસ રિફ્યુઝડના શેરા સાથે પરત આવેલ તે પોસ્ટનું અસલ કવર રજુ કરેલ છે. જેનો આરોપી તરફે કોઈ ખંડનાત્મક પુરાવો રજુ થયેલ નથી. જે ધ્યાને લેતા આરોપીના સરનામે નોટીસ બજી ગયેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે. જેથી, આ કામના આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે ફરીયાદીને ચેક આપેલ હોવાનું અને સદરહુ ચેક આરોપીની કસુરના કારણે નકારાયેલ હોવાનું અને તે ચેક નકારાતા ફરીયાદી દ્વારા આરોપીને તેના સરનામે નોટીસ આપેલ હોવાનું નિશંકપણે પુરવાર થાય છે.

આમ, આ કામે ફરીયાદપક્ષે રજુ થયેલ સમગ્ર પુરાવો તથા સોગંદ પરની જુબાની ધ્યાને લેતાં ફરીયાદવાળો ચેક આ કામના આરોપી દ્વારા નિભાવવામાં આવતા બેંક ખાતાનો હોવાનું, તે ચેક આરોપીએ ફરીયાદીને તેનું કાયદેસરનું લેણું ચુકવવા માટે આપેલ હોવાનું, તે ચેક અપુરતા ભંડોળના કારણે વગર ચુકવણીએ પરત થયેલ હોવાનું, સદરહુ ચેક રીટર્ન થતા ફરીયાદીએ કાયદા દ્વારા નિયત સમયમાં આરોપીઓને ડીમાન્ડ નોટીસ આપેલ હોવાનું, આ ડીમાન્ડ નોટીસ છતા રીટર્ન થયેલા ચેકની રકમ નિયત સમય મર્યાદામાં આરોપીએ નહી ચુકવેલાનું અને ફરીયાદી દ્વારા હાલની ફરીયાદ કાયદા દ્વારા નિયત કરવામાં આવેલ સમય મર્યાદામાં દાખલ થયેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે.

આ કામે ફરીયાદી દ્વારા જે ફરીયાદ કરવામાં આવેલ છે તે ફરીયાદના કથનને ધ્યાને લેતાં તથા આ કામે જે પુરાવો રજુ થયેલ છે તે પુરાવો ધ્યાને લેતાં આરોપી દ્વારા ફરીયાદી સાથે નાણાકીય વ્યવહારો પેટે ચેક આપેલ હોવા છતાં તેનાથી અલગ કથન કરતા હોવાનું અને મહત્વની હકિકતો છુપાવેલ હોવાનું જણાય આવે છે. ફોજદારી કાયદો કોઈ પણ પ્રકારની પુર્વગ્રહ્યુક્ત ભાવનાને કદી પ્રોત્સાહન આપતો નથી. ભોગ બનનારને ન્યાય મળે તથા ખોટું કરનારને દંડ મળે તે કાયદાનો હેતુ હોય છે. ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્ર દંડ સંહિતાના સર્વ શ્રેષ્ઠ સિદ્ધાંતોને વરેલ છે. જે નીચે જણાવેલ સિદ્ધાંતોને અનુસરે છે.

(૧) "Benignius leges interpretandae sunt quo voluntas earum conservature"

Laws are to be more liberally interpreted, in order that their intent may be preserved.

કાયદાઓનો ઇરાદો જળવાઈ રહે તે માટે તેનું ઉદારતાપુર્વક અર્થઘટન થવું જોઈએ.

(૨) "Voluntas in delictis non exitus spectatur"

In crimes, the will, and not the result, is looked.

ગુનાઓમાં ઇરાદો અને નહીં કે પરિણામ જોવાનું હોય છે.

(૩) "Doctrine of clean hands"

ન્યાયાલય સમક્ષ આવનાર વ્યક્તિએ શુદ્ધબુદ્ધિથી અને ન્યાયોચીત વર્તન કરેલ હોવું જોઈએ.

આમ, હાલના કામે આરોપીની વર્તણૂક ધ્યાને લેતાં તેઓ દ્વારા શુદ્ધબુદ્ધિથી અને ન્યાયોચીત વર્તન થયેલ નહીં હોવાનું જણાય આવે છે. જેથી, આ કામે રજુ થયેલ પુરાવો તથા સાહેદોની જુબાની ધ્યાને લેતાં હાલના આરોપીએ તહોમત મુજબનો ગુનો કરેલ હોવાની હકીકત સ્પષ્ટપણે અને નિશંકપણે પુરવાર થતી હોઈ હાલના કામે આરોપીને તકસીરવાન ઠરાવવું ન્યાયોચિત જણાઈ આવે છે.

જેથી, આરોપી દ્વારા ધી નેગોશ્યેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ- ૧૩૮ મુજબ શિક્ષાને પાત્ર કૃત્ય કરેલ હોવાનું પુરવાર થાય છે. જે ધ્યાને લઈ મુદા નંબર ૧ નો જવાબ હકારમાં આપવામાં આવે છે. આ કામના આરોપી કિરીટભાઈ મોહનભાઈ પરમારને ધી નેગોશ્યેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૪૨ સાથે વાંચતાં કલમ ૧૩૮ મુજબ શિક્ષાને પાત્ર કૃત્ય બદલ ફોજદારી કાર્યરીતી સંહિતાની કલમ ૨૫૫(૨) મુજબ તકસીરવાર ઠરાવવામાં આવે છે.

કામ, આરોપીને સજા બાબતે સાંભળ્યા માટે મુલતવી.

હુકમ આજરોજ તારીખ ૧૫, માહે-જુલાઈ, સને ૨૦૨૬ ના રોજ ખુદી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા.૧૫/૦૭/૨૦૨૬
ઉમરેઠ, આણંદ.

(શાલિની એસ. બારઠ)
જ્યુ. મેજ. ફર્સ્ટ ક્લાસ, ઉમરેઠ, આણંદ.
જી.જી.૦૧૫૭૩

(૧૬) સજા બાબતે સાંભળ્યા.

ફરીયાદ પક્ષના વિ.વકીલશ્રીને સાંભળ્યા.

આરોપીના વિ.વકીલશ્રીને સાંભળ્યા.

ફરીયાદ પક્ષના વિ.વકીલ શ્રી દ્વારા એવી રજુઆત કરવામાં આવેલી છે કે, આ કામે સદરહુ કેસનું રેકર્ડ ધ્યાને લેતાં આરોપીની કસુરના કારણે સદરહુ કેસ ઘણા સમય સુધી વિલંબમાં પડેલ છે અને ફરીયાદીને ઘણી બધી હાડમારી સહન કરવી પડેલ છે. હાલના કામે આરોપીએ ટ્રાયલ ચલાવવામાં પણ અક્ષમ્ય વિલંબ કરેલ છે અને આ કામે આરોપી શરુઆતથી જ કાયદેસર લેણા પેટે ચેક આપેલ હોવાનું જાણવા છતાં ફરીયાદીને ચેકના નાણાં નિયત સમયમાં નહીં આપીને તેમને બીનજરૂરી રીતે સદરહુ કાર્યવાહીમાં ઉતારેલ છે. આરોપીને જ્યારે તકસીરવાર ઠરાવવામાં આવેલા છે ત્યારે તેઓને કાયદા દ્વારા નિયત કરવામાં આવેલી મહત્તમ સજા કરી દાખલો બેસાડવો જોઈએ.

આ કામે આરોપીના વિ.વ.શ્રીએ હાજર રહી દલીલ કરેલ છે કે, આરોપી બાળબચ્ચાવાળા ઈસમ છે તથા ઘરની તમામ જવાબદારી તેમના પર રહેલ છે. આરોપી સમાજમા પ્રતિષ્ઠિત માણસ છે. જેથી, આરોપી પર દયા રાખીને તથા સુધારણાલક્ષી શિક્ષાની વિચારસરણી ધ્યાને લઈને હાલના આરોપીને ઓછામાં ઓછી સજા તથા દંડ કરવા રજુઆત કરેલ છે.

આ કામે બન્ને પક્ષોને તમામ રજુઆતો ધ્યાને લેતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે, આરોપીએ કાયદેસરના લેણા પેટે ઉત્પન્ન થયેલી જવાબદારીના ચુકવણા માટે હાલની ફરીયાદ વાળો ચેક આપેલો છે. જે જવાબદારી માટે ફરીયાદ વાળો ચેક આપવામાં આવેલ છે તે વ્યવહાર ઘણો જુનો વ્યવહાર છે. આવા સંજોગોમાં જો કોઈ કાયદેસરની લેણી રકમ આટલા સમય સુધી ફસાઈ રહે તો તેવા વ્યક્તિને આર્થિક નુકશાની અને માનસીક અને શારીરીક હેરાનગતીનો ભોગ બનવું પડતું હોય છે. તે સીવાય ચેકનો ઉપયોગ કરનાર વ્યક્તિ આપો ચેક પુરતી ગંભીરતા સાથે ઉપયોગમાં લે અને આવા ચેક સ્વીકારનાર વ્યક્તિને પણ ચેકથી થતા વ્યવહારો પર વિશ્વાસ જળવાઈ રહે તે માટે આવા કેસોને હળવાશથી ન લેવા આવશ્યક જણાય છે. તે સીવાય જે વ્યક્તિને આવા ચેક રીટર્નના કારણે જે આર્થિક નુકશાની અને માનસીક શારીરીક હેરાનગતિનો ભોગ બનવું પડે છે તે બદલ યોગ્ય વળતર ચુકવવામાં આવે તે પણ આવશ્યક જણાય છે. આ કામે હાલના આરોપીની રેકર્ડ પરની વર્તણુક ધ્યાને લેતા હાલના કામે આરોપીએ ટ્રાયલ ચલાવવામાં પણ વિલંબ કરેલ છે અને આ કામે આરોપી શરુઆતથી જ કાયદેસર લેણા પેટે ચેક આપેલ હોવાનું જાણવા છતાં ફરીયાદીને ચેકના નાણાં નિયત સમયમાં નહીં આપીને તેને સદરહુ કાર્યવાહીમાં ઉતારેલ છે. આ કામે આરોપીએ સમજ્યા વિચાર્યા વગર લહેણા પેટે ચેક આપ્યા બાદ પોતાના ખાતામાં પુરતું ભંડોળ નહીં રાખીને સ્પષ્ટપણે ચેકના કાયદાની ગંભીરતા ધ્યાને નહીં લીધેલ હોવાનું સ્પષ્ટ થાય છે. જેથી ચેક રીટર્નના કેસમાં ચુકવવાના થતા વળતર અંગે નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલત અને ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા પ્રસ્થાપિત કરેલા સિદ્ધાંતો ધ્યાને લઈ નીચે

મુજબનો આખરી હુકમ કરવામાં આવે છે.

-:: આખરી હુકમ ::-

૧. આ કામના આરોપી કિરીટભાઈ ડાહ્યાભાઈ પરમારને તેઓ વિરુદ્ધ આરોપવામાં આવેલ ધી નેગોશાયેબલ ઇન્સ્ટ્રુમેન્ટ એક્ટ, ૧૮૮૧ ની કલમ ૧૩૮ મુજબ શિક્ષાને પાત્ર કૃત્યના આરોપી બદલ ફોજદારી કાર્યરીતી સંહીતાની કલમ ૨૫૫ (૨) અંતર્ગત તકસીરવાર ઠરાવી ૧ વર્ષની સાદી કેદની સજાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
૨. સી.આર.પી.સી. ૩૫૭ મુજબ ફરીયાદ વાળા ચેકની રકમ રૂ.૨૨,૦૦,૦૦૦/- (અંકે રૂપિયા બાવીસ લાખ પુરા) ની રકમ આ કામના આરોપીએ ફરીયાદીને વળતર પેટે હુકમની તારીખથી એક માસની અંદર ચુકવી આપવી. જો આરોપી વળતરની રકમ એક માસ દરમિયાન ચુકવવામાં નિષ્ફળ જાય તો આરોપીને વધુ બે માસની સાદી કેદની સજા ભોગવવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
આ કામે આરોપીએ સદર કેસની ઇન્સાફી કાર્યવાહી દરમિયાન વાદગ્રસ્ત ચેકની રકમ પેટે જો કોઈ રકમ ફરીયાદીને ચુકવેલ હોય તો તે રકમ આ દંડ/વળતરની રકમમાંથી મજરે આપવાની રહેશે.
૩. સદરહુ આરોપી ચુકાદા સમયે હાજર રહેલ હોય, ક્રિમિનલ પ્રોસીજર કોડની કલમ-૪૧૮(૧) અન્વયે જેલની સજા ભોગવવા માટે આરોપીનું સજા વોરંટ કાઢવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
૪. આ કામે આરોપીએ કાચા કામના કેદી તરીકે ભોગવેલ સજા ક્રિ.પ્રો.કોડની કલમ-૪૨૮ અન્વયે મજરે આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
૫. ચુકાદાની એક નકલ વિના મુલ્યે આરોપીને આપવાનો હુકમ કરવામાં આવે છે.
હુકમ આજરોજ તારીખ ૧૫, માહે-જુલાઈ, સને ૨૦૨૬ ના રોજ ખુદી અદાલતમાં વાંચી સંભળાવી જાહેર કર્યો.

તા.૧૫/૦૭/૨૦૨૬
ઉમરેઠ, આણંદ.

(શાલિની એસ. બારઠ)
જ્યુ. મેજી. ફર્સ્ટ ક્લાસ, ઉમરેઠ, આણંદ.
જી.જે.૦૧૫૭૩

S.B.Zala-Guj.Steno